

חוברת

דף השבוע

מסכת נדרים חוברת י

דף מ'

קונטרס מלא מראי מקומות חשובות על כל דף ודף
כדי לסייע את הלומדים החשובים של מסגרת 'דף השבוע'

ויש בה חמשה חלקים:

- א **עזר ללימוד הר"ן** - להדגיש החלק שבדברי הר"ן שהם פירוש על הגמ'.
- ב **קושיות פשוטות** - ליישב קושיות פשוטות אשר יתקשה בהם הלומד.
- ג **עומק הדף** - להעמיק קצת בגמ' ובפירוש הר"ן על פי גדולי המפרשים.
- ד **הלכות הדף** - נידונים חשובים בהלכה היוצאים מלימוד הגמ'.
- ה **סוגיית הדף** - בכל דף נערכה סוגיא שלימה אחת עם העתקת מראי מקומות.

מזא א מיי פ"א מהל' מתוואות ה' יא ופ"ט ס' ה' יב סמך עשן רמז ט"ס י"ד ס' ק"ח ספ"י ל' יא ס' פ"י י"ג

פניני רש"י

עבד לחון מקוואות לבנתיה... ואולי קבלתי מרבינו הלוי משום דפסק וזכות נישואי חובה טעונה מים חיים ואי אפשר להעמיד שמועתו משום דלמירען חומר מכ מנזבה שחזר טעון מים חיים וזכה איהו טעונה מים חיים... (שבת ס"ה ד"ה וכו' שם)

פי' הרא"ש

אלא פרת ביומי תשרי. שהוא נהר גדול ואינו גדול במסור מרובה אבל ביומי ניסן גדול פרת מרוב מטר של ימות הגשמים וכן נהרות קצתם גדלים אפילו ביומי תשרי ע"י מטר מטר ואי נהרה מכיפה מברין לא מיפסל הנהר ממי הגשמים כי רוב גדולו מפקודו: גשמים כי רוב גדולו מפקודו: מקוואות ביומי ניסן. לפי שנהר גדל מרוב גשמי החורף ורבו הנוטפים ומפני ביומי תשרי היו טובלות בנהר וזו עושה מחצלתא סביב לצינעות א"י חתה כפות גריליהם מפני הטטט שלא יחור: נאד לשחות בו מים. את דגריס נר לתת בו שסגן להאיר:

אלא פרת ביומי תשרי בלבד. לפי שאינו עת גשמים ולא זמן הפשרת שלגים ולא למיסקר כל הנהרות חוץ מפרת אחת ולא למיסקר נמי פרת בכל השנה אלא ביומי תשרי אחת דכיון דכולא חששא משום שמה ירבו נוטפים על הוואלין היא כל שאנו בקיאים בפרת ביומי תשרי כמה היא עלייתו וכן בשאר נהרות ויודעין אנו בהם שנעולס אינו מתמעט משיעור כך ואפי' צעת יוצג גדול כל שאין אנו רואים בו כי אם אותו שיעור למה נחוש לו הא ליכא למיחש לשמא ירבו נוטפין על הוואלין אלא שמואל תרתי קמשמע לן חזל דנהרות שכן מכזיבין מימיהן אין טעילא בהן לעולם דכיון שפעמים שמכזיבם לעולם חוששין בהם לגשמים או להפשרת שלגים וכדמתן בנמ' פרה (פ"ח מ"ט) המים המכזיבין פסולין אלו הם המים המכזיבין המכזיבין פעם אחת בשבוע והמכזיבין בפולמוסיות ובשני צורות כשרין והכי פירשו דכל שמכזיבין בלא טענה אע"פ שאין מכזיבם אלא לעתים רחוקות פעם אחת בשבוע פסולין דחיישין שמה מי גשמים הן ואין מטהרין בזה

אלא פרת ביומי תשרי בלבד אבוב דשמואל עבד לחון מקוואות לבנתיה ביומי ניסן ומפני ביומי תשרי: אמר ר' אמי אמר רב מאי דכתיב ואתה בן אדם עשה לך כלי גולה זו נר וקערה ושמיח

כדאמר וזה ונדה טבילתו כמי מקוה של מ' סאה ואפי' מי גשמי מכנסים שלא מנינו מים חיים אלא לז' בלבד שנאמר בו מים חיים והמפרש לא פירש הכי ולא דוקא דכל נשים בזמן הזה זכות נישואי: **ביומי תשרי**. שבתשרי מתמעטין הנהרות מן כל ימות השנה ומעלין טיט ויהי נותן המפך בקרקעית הנהר שלא יכנס הטיט כרגיליהן ויהא חליה: ושמיח

אלא פרת ביומי תשרי בלבד. דכל ימות השנה רצין נוטפין על הוואלין מן הגשמים שיוצדין לחור ומן השלגים שמתפשרין כל ימות החמה אבל בתשרי כבר פסקו השלגים ונתפשרו כולן והלכו להן מטהרין הוואלין ואין בנהרות אלא מימיו שנוצצין בלבד: אבוב דשמואל. סבירא ליה כלידך דשמואל:

ועבד לחון לבנתיה מקוואות ביומי ניסן. לפי שציומי ניסן רצין נוטפין על הוואלין מתחת הגשמים שהרי כל השלגים והקרח (ה) שנתפשרו באין המים דרך זינורות דהו להו שאובין אבל לא באין דרך זינורות אלא מאליהן ובאין טבולין כהן

כדאמר וזה ונדה טבילתו כמי מקוה של מ' סאה ואפי' מי גשמי מכנסים שלא מנינו מים חיים אלא לז' בלבד שנאמר בו מים חיים והמפרש לא פירש הכי ולא דוקא דכל נשים בזמן הזה זכות נישואי: **ביומי תשרי**. שבתשרי מתמעטין הנהרות מן כל ימות השנה ומעלין טיט ויהי נותן המפך בקרקעית הנהר שלא יכנס הטיט כרגיליהן ויהא חליה: ושמיח

כדאמר וזה ונדה טבילתו כמי מקוה של מ' סאה ואפי' מי גשמי מכנסים שלא מנינו מים חיים אלא לז' בלבד שנאמר בו מים חיים והמפרש לא פירש הכי ולא דוקא דכל נשים בזמן הזה זכות נישואי: **ביומי תשרי**. שבתשרי מתמעטין הנהרות מן כל ימות השנה ומעלין טיט ויהי נותן המפך בקרקעית הנהר שלא יכנס הטיט כרגיליהן ויהא חליה: ושמיח

אלא פרת ביומי תשרי בלבד. לפי שאינו עת גשמים ולא זמן הפשרת שלגים ולא למיסקר כל הנהרות חוץ מפרת אחת ולא למיסקר נמי פרת בכל השנה אלא ביומי תשרי אחת דכיון דכולא חששא משום שמה ירבו נוטפים על הוואלין היא כל שאנו בקיאים בפרת ביומי תשרי כמה היא עלייתו וכן בשאר נהרות ויודעין אנו בהם שנעולס אינו מתמעט משיעור כך ואפי' צעת יוצג גדול כל שאין אנו רואים בו כי אם אותו שיעור למה נחוש לו הא ליכא למיחש לשמא ירבו נוטפין על הוואלין אלא שמואל תרתי קמשמע לן חזל דנהרות שכן מכזיבין מימיהן אין טעילא בהן לעולם דכיון שפעמים שמכזיבם לעולם חוששין בהם לגשמים או להפשרת שלגים וכדמתן בנמ' פרה (פ"ח מ"ט) המים המכזיבין פסולין אלו הם המים המכזיבין המכזיבין פעם אחת בשבוע והמכזיבין בפולמוסיות ובשני צורות כשרין והכי פירשו דכל שמכזיבין בלא טענה אע"פ שאין מכזיבם אלא לעתים רחוקות פעם אחת בשבוע פסולין דחיישין שמה מי גשמים הן ואין מטהרין בזה

מטהר

גמ' (ה) נדה ס' שבת ס'ה. ברכות נה: (ז) וזעין יעקב אחת רבין (אמר רב) וכן יתכן דל"ל ואמר רבין אמר רב ר"ן (ג) (ל"ל) לטעמין

הנהרות הב"ח (ה) רש"י ד"ה ופסד להו וי' והקדמ' נתפשרו ובאין המים דרך וי' אבל אם לא וכו':

גליון הש"ס בחר"ן ד"ה ולענין הלכה רבי' ובראמר בעלמא וכו'. שבת דף נז ע"א ב"ה דף כט ע"א:

הנהרות ר"ן ד"ה אלא פרת. דמי שבקי בפרת וכו' ויצא בו כל שהוא רואה בו. כ"ל ומלות כל השנה ליתמיחו בחר"ן דפ' במה אשה:

(ה"ש) **ד"ה נמצא עבשיו**. ומדקתני סיפא ולמענין להטביל בו בכל שהוא מכלל דאחריו מקום בו. כ"ל וכו' בשם:

(ה"ש)

תורה אור גמ' או ואחך בן אדם עשה ק"ך כ"י גל"ה וק"ה יקום קעציהם גל"ה מקוקדך אל מקום אחר קעציהם אפי' יראו פי בית קרי הקה:

(מקובל י. ג.)

דף מ.

גמ', רב חלבו באיש לא איכא דקא אתי

קושיא:

יש לעיין, למה לא באו החכמים לבקר רב חלבו.

תירוץ:

העיון יעקב (על העין יעקב, ד"ה רב חלבו) ביאר, שלא היו בני גילו של רב חלבו, וסברו שמצות ביקור חולים שייכא דוקא במי שהוא בן גילו של החולה, שבזה המבקר נוטל א' מששים מחליו כמבואר בגמ' לעיל (לט:). [וע"ע בשלמי נדרים (ד"ה רב חלבו) שביאר באופן אחר]

גמ', שימות ס"ד

קושיא:

יש לעיין, למה לא מתרצת הגמ' כפשוטו, שגורם לו שימות משום דליכא מי שמטפל בצרכיו, וכדאמר' לעיל 'כל מי שאין מבקר חולים כאילו שופך דמים'.

תירוץ:

התפארת ציון (ד"ה שימות) ביאר, שע"כ אין כוונת ר' דימי לענין טיפול בצרכי החולה, דא"כ מאי קאמר 'גורם לו שיחיה' וכן 'גורם לו שימות', הא טיפול בצרכי החולה אינו גרמא שיחיה, אלא הוא מחיה אותו בידים, אלא ע"כ כוונת ר' דימי היא לענין בקשת רחמים. [וע"ע בנדר זרזין (ד"ה שימות) ובמהרש"א (ח"א ד"ה שימות) שביארו בדרכים אחרים].

גמ', כל המבקר את החולה ניצול מדינה של גיהנם

קושיא:

יש לעיין, מדוע נותן הקב"ה שכר גדול כזה דוקא למי שמקיים מצות ביקור חולים, יותר ממי שמקיים מצוה אחרת.

תירוץ:

המהר"ל בחידושי אגדות (ד"ה כל המבקר) ביאר, שהוא מדה כנגד מדה, שהמבקר את החולה מציל החולה מגיהנם, שהחולה טועם טעם מיתה, וכבר התחיל לירד לגיהנם, והמבקר מחיה אותו ומצילו מגיהנם, ולכן נותן הקב"ה שכר למבקר, שגם הוא ניצול מגיהנם. [וע"ע בעיון יעקב (ד"ה כל המבקר) שביאר באופן אחר].

גמ', ה' ישמרהו מיצר הרע ויחייהו מן היסורין

קושיא:

יש לעיין, מדוע נותן הקב"ה שכר גדול כזה דוקא למי שמקיים מצות ביקור חולים, יותר ממי שמקיים מצוה אחרת.

תירוץ:

הקרבן אורה (ד"ה ישמרהו) ביאר, שהוא מדה כנגד מדה, שעיקר תכלית ביקור חולים הוא לפקח על צרכי החולה וגם לעוררו לפשפש במעשיו, ולכן נותן הקב"ה שכר למבקר, שגם הוא יהא נשמר מן היסורים ומיצר הרע. [וע"ע במהרש"א (ח"א ד"ה ישמרהו) ובנדר זרזין (ד"ה ישמרהו) שביארו בדרכים אחרים].

גמ', מנין שהקב"ה זן את החולה

קושיא:

הקשה העיון יעקב (על העין יעקב (ד"ה זן), למה צריך ראייה לזה, הא פשיטא שהקב"ה זן את כל העולם כולו.

תירוץ:

העיון יעקב ביאר, שמסברא היה אפשר לומר שאע"פ שהקב"ה זן את כל העולם, מ"מ אולי אינו זן את החולה, כיון דאיתרע מזליה, ולכן הוצרכה הגמ' להביא ראייה שהקב"ה זן גם את החולים. [וע"ע בעץ יוסף (ד"ה זן) שביאר באופן אחר].

דף מ. – מ:

גמ', ופליגא דשמואל

קושיא:

הקשו התוס' (בכורות נו. ד"ה אין), מנלן דנחלקו רב ושמואל, הא אפשר דמודה רב לשמואל דנהרא מכיפיה מתברך, ומ"מ אמר רב 'מטרא במערבא סהדא רבה פרת', שאם נתרבה פרת ע"כ ירדו גשמים וממילא נתרבה פרת ממקורו.

תירוץ:

השיטמ"ק (בכורות שם) תירץ, דמה שאמר שמואל נהרא מכיפיה מתברך, אי"ז דוקא במקום גשמים, אלא הוא הדין בלא גשמים, שיוכל הנהר להתרבות ממקורו בלא שום סיוע של גשמים, וממילא מוכח דרב חולק על שמואל. [וע"ע במרומי שדה (בכורות שם) שביאר באופן אחר, ושניהם באים לפרש כוונת התוס' (שם)].

גמ', אין חמים מטהרין בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי

קושיא:

יש לעיין, מה היא הסברא לחלק בין מעיין למי גשמים, דמעין מטהר בזוחלין אבל לא מי גשמים.

תירוץ:

בביאור הגר"א (יו"ד סי' ס"ק ו) ביאר, דזוחלין נחשב כאילו טיפות המים אינם מחוברים יחד, ולכן מעיין מטהר בזוחלין, דמעין מטהר בכל שהוא, אבל מי גשמים אינם מטהרים, דמי גשמים מטהר רק במ' סאה. [וכע"ז ביאר המאירי (שבת סה:), וע"ע בחי' ר' ראובן (מקוואות סי' ח) שביאר באופן אחר].

גמ', נהרא מכיפיה מתברך

קושיא:

הקשה האילת השחר (ד"ה נהרא), היאך אפשר לסמוך שרובו מי מעיין משום כך דנהרא מכיפיה מתברך, הא אפשר שריבוי המים לא בא מגשמים שירדו מלמעלה כנגד המעיין, שזה גורם שמי המעיין יעלו לקראתם, אלא יתכן שבאו המים ממקום אחר.

תירוץ:

האילת השחר (שם) תירץ, דע"כ מוכח מזה, דהא דאמר שמואל נהרא מכיפיה מתברך, אין זה דוקא באופן שירדו גשמים כנגד המעיין, אלא הוא הדין כשיבאו מים מאיזה מקום אחר לתוך הנהר, שגם זה גורם שמי המעיין יעלו לקראת המים החדשים.

גמ', אבוה דשמואל עבד לחון מקוואות לבנתיה

קושיא:

יש להעיר, למה עשה אבוה דשמואל מקוואות לבנותיו אבל לא לאשתו.

תירוץ:

הראב"ן (הל' נדה סי' שכז) תירץ, דאבוה דשמואל לא היה דר קרוב לנהר פרת, אלא בנותיו היו דרים שם, ולכן עשה להן מקוואות כדי לטבול בהן, אבל לא הוצרך לעשות כך בשביל אשתו, שבמקומו היו מקוואות בנויין כראוי. [וע"ע בשו"ת חת"ס (יו"ד סי' רב) שתירץ באופן אחר].

גמ', אבוה דשמואל עבד לחון מקוואות לבנתיה

קושיא:

השפת אמת (ד"ה אבוה) הקשה על שיטת הראב"ד המובא בר"ן (ד"ה ומפצי), שסובר שאף אם נתרבו מי גשמים על מי מעיין מ"מ המים שבמקום זחילתו הראשון של הנהר מטהר בזוחלין, שלפי דבריו למה לא טבלו בנות שמואל במקום כזה, ולמה הוצרך שמואל לעשות מקוואות.

תירוץ:

השפת אמת (שם) תירץ, שמקום זחילתו הראשון של הנהר הוא באמצע הנהר, וקשה מאד להגיע למקום זה, וגם יש בזה סכנה שבמקום זה זחילתו של הנהר הוא בחזק, ולפיכך הוצרך שמואל לעשות מקוואות לבנותיו.

דף מ

תוכן

- א. מה היא התועלת של ביקור חולים
- ב. ב' מהלכים ביסוד הדין דמעין מטהר בזוחלין
- ג. חילוק יסודי בין פסול זוחלין לפסול מקוה שחור שיעורו
- ד. ראיית האחרונים מהרמב"ם דלא כשיטת הגר"א

(א) מה היא התועלת של ביקור חולים

הרמ"א (יו"ד סי' שלה סעי' ד), 'כל שביקר [חולה] ולא ביקש עליו רחמים לא קיים המצוה'. ומבואר כנ"ל, דתועלת ביקור חולים היא לבקש רחמים.

ד. ביאורו של האגרות משה

האג"מ (יו"ד ח"א סי' רכג) הקשה, למה צריך לבקר החולה כדי לבקש עליו רחמים, הרי יכול אדם לישב בביתו ולבקש רחמים על החולה. וכתב ב' מהלכים ליישב קושיא זו. א', ביקור חולים מעורר אצל המבקר רגשי רחמים על החולה וגורם שיתפלל בכוונה. ב', תפלה בשעת ביקור חולים מועילה ביותר, משום שהקב"ה משרה שכינתו למעלה מן החולה.

ה. נפק"מ בין ב' טעמי המצוה

וכתב האג"מ (שם), שיש נפק"מ בין ב' טעמי המצוה [א', לטפל בחולה, ב', לבקש רחמים], לגבי אם ביקור חולים נחשב מצוה שאפשר לעשות ע"י אחרים שאין מבטלים עליה ת"ת. שלפי הטעם של טיפול בחולה הרי אפשר לבקש מאחר לטפל בחולה, אבל לפי הטעם של תפילה, נחשב מצוה שא"א לעשות ע"י אחרים, משום שתפילת כל יחיד היא מעלה מיוחדת.

(ב) ב' מהלכים ביסוד הדין דמעין מטהר בזוחלין

ג. ב' מהלכים בפסול זוחלין במקוה

מצינו ב' מהלכים ביסוד הפסול של זוחלין. א', מדברי הרא"ש (ד"ה אין) משמע, דגזירת הכתוב היא, ולכן במעין דליכא גזיה"כ זוחלין כשרים. ב', הגר"א (יו"ד סי' רא אות ו) ביאר, דזוחלין נחשב כאילו אין בו מ' סאה, דזוחלין נחשב כאילו טיפות המים אינם מחוברים, ואינם מצטרפים לשיעור מ' סאה. ולכן מעין מטהר בזוחלין, דא"צ מ' סאה, דמטהר בכ"ש.

ד. נפק"מ לגבי טהרת האדם

הטור (סי' רא) הביא מחלוקת הראשונים לגבי הא דמעין מטהר בכל שהוא, אם זהו אף לענין טהרת האדם, או דוקא לענין טהרת כלים, אבל טהרת האדם חמורה יותר ובעינן מ' סאה אף במעין. ומשמע בגר"א (שם), דנידון זה תלוי בב' מהלכים הנ"ל ביסוד הפסול של זוחלין, כמו שיתבאר. [אולם עי' באמרי משה (סי' א) שכתב שאינו תלוי בב' מהלכים אלו].

א. סוגיית הגמ'

הגמ' מביאה מעשה עם אחד מתלמידי ר' עקיבא, שחלה ולא נכנס שום אחד מן החכמים לבקרו, ונכנס ר' עקיבא לבקרו, וכידו וריבצו לפניו, [כלומר, שטיפל בכל צרכיו] ואמר התלמיד לר' עקיבא 'רבי החייתני', ויצא ר' עקיבא ודרש, 'כל מי שאין מבקר חולים כאילו שופך דמים'.

ב. תועלת ביקור חולים לטפל בחולה

מסוגיא זו משמע, שהתועלת של ביקור חולים היא לסייע ולטפל בצרכי החולה. וכן כתב הרא"ש (ד"ה שכבדו), שהנכנס לבקר את החולה מפקח כל צרכיו ומחיהו. וכ"כ המפרש (ד"ה כאילו), שאנשים שמבקרים החולה עושים צרכיו של החולה. אולם מדברי הגמ' בסמוך מבואר שיש עוד תועלת בביקור חולים, כמו שיתבאר.

ג. עוד תועלת בביקור חולים

עוד מובא בגמ', 'כל המבקר את החולה מבקש עליו רחמים שיחיה, וכל שאין מבקר את החולה אין מבקש עליו רחמים'. ומשמע מזה, שיש עוד תועלת למצות ביקור חולים, לבקש רחמים על החולה. וידועים דברי

א. סוגיית הגמ'

הגמ' מביאה בשם רב, 'מטרא במערבא סהדא רבה פרת'. וביאר הר"ן (ד"ה אמר ר' אבין), כשיורד מטר בא"י מעיד עליו פרת בבל, שכל שהוא גדול בידוע שירדו גשמים בא"י. וביאר הר"ן הנפק"מ בזה לדינא, שמי פרת נחשבים כמי גשמים ולא כמי מעין, וממילא אינם מטהרים בזוחלין [מים הולכים] אלא באשבורן [מים דקו וקיימי].

ב. הקדמה קצרה לדיני מקוואות

כדי להבין דברי הר"ן בסוגיין יש להקדים הקדמה קצרה בדיני מקוואות. במסכת מקוואות (פ"א מ"ז) מבואר, שיש ב' מיני מקוואות, א', מקוה, ב', מעין. ויש ביניהם ב' חילוקים לדינא, א', מעין מטהר בכל שהוא אבל מקוה בעי שיעור מ' סאה. ב', מעין מטהר אף בזוחלין אבל מקוה מטהר רק באשבורן.

ה. תלוי בב' מהלכים הנ"ל

אדם בזוחלין, הא ליכא מ' סאה. אך לפי הטעם של הרא"ש, דפסול של זוחלין הוא גזירת הכתוב, ולא נאמר פסול זה לגבי מעיין, לפי"ז שפיר אפשר לחלק ולומר דגבי טהרת האדם אף במעיין צריך מ' סאה.

ביאר הגר"א, שלפי הצד דפסול זוחלין הוא משום דליכא שיעור מ' סאה, לפי"ז מוכח דמעין מטהר בכל שהוא אף באדם, דאל"כ למה מעיין מטהר

ג) חילוק יסודי בין פסול זוחלין לפסול מקוה שחסר שיעורו

א. סוגיית הגמ'

שהנהר לא היה זוחל שם מתחילה, דשם דינו כמקוה, עיי"ש היטב, ועי' בריטב"א (ד"ה וכו') ובנמוקי יוסף (ד"ה ואיכא) שביארו סברת הראב"ד.

ד. ביאורו של הרמב"ם

הרמב"ם בפירוש המשניות (מקואות שם) והר"ש (למשניות שם) ביארו כוונת המשנה באופן אחר, שיש לחלק בין פסול זוחלין לבין פסול מקוה שחסר שיעורו, ועפי"ז פירשו, דמעין שנתרבו מימיו ע"י מים שאובים דינו כמעין לענין דמטהר בכל שהוא, ואמנם דינו כמקוה לענין דנפסל בזוחלין. ויש לעיין, מה היא הסברא לחלק בין פסולים אלו.

ה. ביאור הגר"ח

בחי' הגר"ח על הרמב"ם (מקואות פ"ט ה"ו) ביאר החילוק, דגבי מקוה שחסר שיעורו, המים כשרים מצד עצמם, אלא שחסרים שיעור מקוה, ולכן די בכך שהמים מחוברים למי מעיין כדי לטהר בכל שהוא כדין מעיין, משא"כ לגבי זוחלין, שהמים פסולים מצד עצמם [במי גשמים], לא די בכך שהמים מחוברים למי מעיין, אלא רק מי מעיין ממש מטהרין בזוחלין

הגמ' מביאה בשם שמואל 'אין המים מטהרין בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי בלבד'. ובר"ן (ד"ה אלא) ביאר, דיומי תשרי אינו זמן ירידת גשמים, ובימים אלו יש לסמוך שמי פרת הם מי מעיין דמטהר בזוחלין, אבל בשאר ימות השנה יש לחוש שרובם מי גשמים הם דמטהר רק באשבורן. ומבואר, דמעין שנתרבה ע"י גשמים עד שרובו גשמים, נפסל בזוחלין.

ב. משנה במקואות

הר"ן (ד"ה מיהו איכא מ"ד) הביא משנה במקואות (א, ז) דקתני 'מעין שמימיו מועטין ורבו עליו מים שאובין, שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעין להטביל בו בכל שהוא'. והקשה הר"ן, שלכא' משנה זו נסתרת מיניה וביה, שמתחילה קתני דדינו כמו מקוה, ושוב קתני דדינו כמו מעיין. ונחלקו הראשונים בביאור המשנה, כמו שיתבאר.

ג. ביאורו של הראב"ד

הראב"ד (מובא בר"ן שם) ביאר כוונת המשנה, שבאופן כזה יש לחלק בין מקום שהנהר היה זוחל שם מתחילה, דשם דינו כמעין, לבין מקום

ד) ראיית האחרונים מהרמב"ם דלא כשיטת הגר"א

א. שיטת הרמב"ם

לענין דמטהר בכל שהוא, ואמנם דינו כמקוה לענין דפסול בזוחלין. ולפי הגר"א לכא' א"א כלל לחלק בין ב' פסולים אלו, שהם תלויים זה בזה, דמקוה דמטהר בכל שהוא ממילא לא שייך בו פסול זוחלין.

ד. יסודו של הגר"א

האמרי משה (שם) דוחה ראיית האחרונים הנ"ל, על פי סברתו של הגר"א, דהנה הגר"א (יו"ד סי' ר"א אות ו) ביאר טעם הדבר שמים זוחלין נחשב כאילו ליכא שיעור מ' סאה, משום דמים זוחלין נחשב כאילו טיפות המים אינם מחוברים יחד, וממילא אינם מצטרפים לשיעור מ' סאה.

ה. עפי"ז יש לדחות הראיה

עפי"ז דוחה האמרי משה ראיית האחרונים, די"ל שבמעין שנתרבו מימיו ע"י מים שאובים, שפיר יש לפוסלו בזוחלין, אע"פ שבאשבורן דינו כמעין לטהר בכל שהוא, משום שאם המים זוחלין, שוב לא נחשב המים השאובים כמי מעיין כלל, דאינם מחוברים למעיין, כסברת הגר"א, וממילא צריך מ' סאה, שהם מטהרים בכל שהוא רק אם הם מחוברים למי מעיין.

כבר הבאנו לעיל (עומק ג) שהר"ן (ד"ה מיהו איכא מ"ד) הביא משנה במקואות (א, ז) דקתני 'מעין שמימיו מועטין ורבו עליו מים שאובין, שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעין להטביל בו בכל שהוא'. והבאנו (שם) ביאורו של הרמב"ם והר"ש בכוונת המשנה, שבכה"ג דינו כמעין לענין דמטהר בכל שהוא אך דינו כמקוה לענין דפסול בזוחלין.

ב. דעת הגר"א

העירו הרבה האחרונים [אמרי משה (סי' א אות ד), שערי יושר (ש"ג פכ"ז), קהילות יעקב (סי' כז)], שלכא' מוכח מדברי הרמב"ם דלא כשיטת הגר"א. דהנה הבאנו לעיל (עומק ב) ב' מהלכים ביסוד הפסול של זוחלין, שהרא"ש כתב דגזירת הכתוב היא, אולם הגר"א ביאר דזוחלין פסול משום דנחשב כאילו ליכא שיעור מ' סאה, [עי' בסמוך (אות ד) שיתבאר הסברא בזה].

ג. ראיית האחרונים

והעירו האחרונים הנ"ל, שמדברי הרמב"ם לכא' מוכח דלא כשיטת הגר"א, שהרי הרמב"ם סובר שבציור של המשנה במקואות, דינו כמעין

דף מ

בענין ביקור חולים

מי שמטפל בו לכאורה מותר לבקרו אפילו בזמנים אלו.

דין זה נפסק בשו"ע (יו"ד סי' שלה סעי' ד), ונקט כטעם הגמ' ולא כטעם הרמב"ם. ויש דיון באחרונים אם הוי רק עצה טובה או הלכה פסוקה. הערוך השלחן (שם סעי' ח) כתב שהוא רק עצה טובה, וז"ל "אין זה איסור אלא עצה בעלמא לפיכך לא נהגו עתה לדקדק בזה". אכן עי' בציץ אליעזר (ה רמת רחל יב) שחולק ע"ז ונקט דהוי דין גמור, ותמה על הערוה"ש היאך פסק בזה כנגד הגמ' והשו"ע, וז"ל "יש לתמוה לפענ"ד על דבריו אלה של הערוה"ש במה שקובע בפשיטות דאין זה איסור אלא עצה בעלמא כו', איך באפשרי הדבר לבוא ולגמור על הלכה ברורה ופסקנית המובאת בגמ' ואשר גם המילתא בטעמא של הלכה זאת ג"כ בצידה כו' ולהמציא מזה היתר למנהג שלא לדקדק בזה, אתמהה".

אך גם הציץ אליעזר לימד זכות על מנהג העולם, עפ"י טעמו של הרמב"ם, וז"ל "ולטעמו זה של הרמב"ם אפשר כבר שפיר לומר דאין זה איסור אלא עצה בעלמא וכל היכא שיוצא שלמעשה אין החולה מופרע מזה מותר הביקור גם בשעות הנ"ל כו', וכך ראיתי בהברכי יוסף (סי' שלד אות ב) שכותב באמת בכזאת דנראה שהעולם סמכו על טעם הרמב"ם דעתה אין מקפידין בגלילותנו כזה דכיון דטעמא הוא שעושין צרכיו לא איכפת דיש להם בית אחר או אין נמנעין לעשות לפניו ע"כ"

וסיים שם עם דברי האהבת חסד (שם), וז"ל "גם דברי האהבת חסד שכותב ואם הוא רץ לדרכו וכשלא יבקר באלו הזמנים לא יבקר כלל נראה שטוב יותר שיבקר עכ"פ באלו הזמנים משיבטל מצוה זו לגמרי כי אולי יועיל לו בביקורו לאיזה דבר לרפואה".

בסוגיות אלו מובא כמה ענינים של ביקור חולים, ונרחיב קצת בכמה נידונים של ביקור חולים.

יש נידון בדברי הפוסקים באיזה חולי יש מצוה של ביקור חולים. לכאורה פשוט שבחולה שיש בו סכנה יש בו מצות ביקור חולים, וזהו באמת משמעות לשון ר' עקיבא "כל מי שאינו מבקר חולים כאילו שופך דמים", דמשמע דאיירי בחולה שיש בו סכנה. אכן יש לברר מהו דינו של חולה שאין בו סכנה, האם יש מצוה לבקרו. המהר"ל בגור אריה (ריש פרשת וירא) ביאר שיש חובה לבקר רק במי שנחלה כל גופו, ולכן המתין הקב"ה מלבקר אברהם עד יום ג', וז"ל "הא דקאמר ביום ג' למילתו היה ולא ביום הראשון מפני שיום ראשון אין כאן רק חולשות אבר אחד והוא המילה ולא נקרא חולה דסתם חולה שכל הגוף חולה ואותו מצוה לבקרו אבל באבר אחד לא נקרא חולה". אכן עי' בברכי יוסף (יו"ד סי' שלה ס"ק ב) שכתב שאפילו ב"חולי קל או מיחוש" יש מצוה של ביקור חולים.

ולענין הזמן הנכון לבקר חולה, בגמ' איתא "לא ליסעוד איניש קצירא לא בתלת שעי קדמייתא ולא בתלת שעי בתרייתא דיומא כי היכי דלא ליסח דעתיה מן רחמי, תלת שעי קדמייתא רווחא דעתיה, בתרייתא תקיף חולשיה". ועי' בספר אהבת חסד להחפץ חיים (פ"ג סעי' ג) שכתב שלכאורה הכוונה היא לשעות זמניות. והמפרש בסוגיין ביאר הענין, שאם יבקר בזמנים אלו הרי ימעט תפילתו, שיחשוב שכבר נתרפא וא"צ להתפלל, או שיתייאש מן ההצלה ולא יתפלל. אכן הרמב"ם (הל' אבל פי"ד ה"ה) ביאר באופן אחר, וז"ל "לא בשלש ראשונות ביום ולא בשלש אחרונות ביום מפני שהן מתעסקין בצרכי חולה". ועיי"ש בכס"מ שהניח בצ"ע, שהשמיט הרמב"ם טעם הגמ' וכתב טעם אחר מדעתו. וכתב, שאפשר שהיה לו גירסא אחרת בגמ'. ולכאורה יש נפק"מ פשוטה בין הטעמים, לגבי חולה שאין שם מי שעוסק ברפואתו, שלפי טעם הגמ' לכאורה אין לבקרו אכן לפי טעם הרמב"ם כיון שממנו"פ אין שם

דף מ

בענין גדר פסול זוחלין

תמצית הסוגיא:

מבואר בגמ' דא"א לטבול במי פרת כשגדל הנהר, משום דאז רבו מי גשמים על הנהר עצמה, ואין מי גשמים מטהרין 'בזוחלין' דרק הנהר עצמו דדינו כמעין מהני בזוחלין, אבל מי גשמים לא, ולכן כשמתרבה המי גשמים הוי רוב על מי הנהר אז א"א לטבול בו, אולם נחלקו אמוראי בסוגיין אי דנין שהמי גשמים רוב או הנהר רוב.

ועכ"פ מבואר דחלוק מקוה של מי גשמים ועצם הנהר, ובביאור החילוק מבואר בר"ן ורא"ש דיש שני מיני אופנים של טהרה וכמש"כ הרמב"ם 'מה בין מעיין למקוה, המקוה אינו מטהר אלא במ' סאה והמעין מטהר בכל שהוא, המקוה אינו מטהר אלא באשבורן והמים הנזחלים ממנו אינן מטהרין והמעין מטהר בזוחלין'. והדבר נלמד מגז"כ מבואר בר"ן, ורא"ש, אמנם יל"ע האם יש איזה טעם במה שחילקה

תורה בין המקוה והמעין, ועיין להלן שיתבאר ג' דרכים לפרש מאי שנא מי מקוה דפוסל בו זוחלין ומי מעיין שאינו פוסל בו זוחלין.

עיקר דין זוחלין נוגע להלכה לכמה דינים וכמש"כ בשו"ע דאם יש סדק בכותלי המקוה והמים הולכים שם אז יתכן דיפסול משום זוחלין, עוד נ"מ לגבי 'פילטר' האם כשנותנין פילטר לתוך המקוה יש לפסול דהמים נזחלין לחוץ ולפנים, עיין להלן שנחלקו בזה גדולי הפוסקים עפ"י פסקו של הרמ"א על סמך הריב"ש.

תמצית מראי מקומות

א. ר"ן ד"ה אמר.

הביא מקורו מהספרי דכתיב אך מעין ובור מעיין מטהר בזוחלין ומקוה באשבורן ע"ש.

ב. רא"ש ד"ה אין המים.

מביא דברי התו"כ, ומוסיף טעם 'והיינו טעמא דלשון מקוה משמע אשבורן ולא זוחלין כדכתיב ייקוו המים אל מקום אחד, אבל מעין בין זוחל ובין עומד במקום אחד נקרא מעיין'.

ג. רמב"ם הל' מקואות פ"ט ה"ח.

מביא חילוקין בין מקוה למעיין, ומפרט דאחד מן החילוקים דמעיין מטהר בזוחלין ולא המקוה.

ד. שו"ע יו"ד סי' ר"א סעיף ב'.

נפסק פסול זוחלין במקואות וע"ש בשו"ע ורמ"א.

ה. לבוש סי' ר"א סעיף ב'.

מבאר [באופ"א קצת מהרא"ש] דטעם של חילוק בין מעיין ומקוה, דמעיין דרכו להיות זוחל כדרך הנהרות ומקואות דרכן לנוח במקום אחד.

ו. ערוך השלחן סי' ר"א.

ג"כ פירש על דרך הלבוש.

ז. ריב"ש וגר"א [הובא בקה"י נדרים סי' כ"ז].

כתב טעם חדש בפסול זוחלין, דכיון דצריך שיעור מ' סאה, אז צריך שיהיו כל המים מחוברים יחד, אבל כשהם זוחלין אז הוי כקטפרס [מים ההולך במדרון ממקום למקום] דאינו חיבור, ונמצא דאין המים מתחברים זל"ז שיהא עולה לשיעור מ' סאה. ולכן במעיין מהני זוחלין דמעיין מטהר בכל שהוא ואינו צריך מ' סאה.

ח. חלקת בנימין סקכ"ג.

מבאר בארוכה עפ"י הפוסקים הנ"ל מהו מעיין ומהו מקוה ודין זוחלין ואשבורן ע"ש.

ליתר עין: נ"מ למעשה האם יש פסול זוחלין במקוה שהפילטר דלוק בשעת טבילה

ט. שו"ע יו"ד סי' ר"א סעיף נ', רמ"א בהג"ה.

הרמ"א כתב עפ"י הריב"ש דהיכי דהמים יוצאין וחזרין לא מקרי זחילה.

י. **אג"מ** יו"ד ח"א, סי' ק"י.

כתב דפילטר במקוה הוי כיוצאין וחוזרין דאין בו פסול שאובין.

יא. **שו"ת בצל החכמה** ח"ד סי' צ"ח.

כתב דלא כזה ובכה"ג יש פסול זוחלין ע"ש טעמו [וכן נקטו

הרבה פוסקים לפסול משום זוחלין].

יב. **שערי מקואות** סעיף נ' [סקט"ו].

מציין על הרמ"א הנ"ל, דנחלקו השיטות אם אפשר להתקין פילטר ומבאר הצדדים לכאן ולכאן.

שְׂאוּבִים אִם אֵין בָּהֶם מ' סָאָה אֵין מַטְבִּילִין בָּהֶם הַיָּדִים וְאֵע"פ שֶׁהָרֹב רִצִּינוּ יוֹנָה וְהַרְשָׁנ"א סוֹבְרִים כְּדַעַת הָרֹאשׁ"ד כִּזְר כְּחֻבְתִּי שֶׁם שֶׁלֹּשׁ הַתּוֹסַפְתָּא מַסִּיעָה לְרִצִּינוּ:

ב למעלה מהם מי תמצית שלא פסקו וכו'. שם בריש מקואות למעלה מהם מי תמצית שלא פסקו ומקיים זה כשרים לחרומה וליתול מהם לידים: וכו' ש

אבל אין בהם מ' טאה. הכי משמע מודקתי
במה הכי למעלה מהם מקוה שיש בו מ' טאה
חלמא דעד השמא מיירי כשאין בו ארבעים טאה:
דמ"ש" וטביל בהם את המים שנשטמו וכן
מ"ש פסקו הנשמים וכו'. מוספתא
נפרק [ראשון] למקואות:

ג' החופר בצד הים ובו' עד הרי' חן כמי
נבאין. תוספתא כפ"ק ו"א' למה
לא חילק בחופר בצד ההר בין כל זמן שהיו
באדם מנחמה הנהר כמו שחילק בחופר בצד המעיין
ואפשר לדמוק ולומר דלא"נ דבזמן צמתי' והוא
הדיו' לנהר ועי'ל' דנהר אינו חשוב כמעין לעיני
זה משום דנהר הרבה פעמים רבים נוטפים על
היבולות אבל קשה ממופר בצד הים לכן יזיל דים
הגדול והנהר כיון שאין דינם כמעין לעיני מי
צמטא כמ"ס ריבוי כפ"י מהלכות פרה הוא הדיו'
שם ותולדותיו ממנו ועי' זה:

ה למעלה מהם מקוה שיש בו מ' סאה וכו' עד ולקדש מהם מי חמאת. משנה כפ"ק דמקואות:

ק מה בין מעיין למקור וכו' והמעיין מטהר
 בבב שחורא. כמ"כ ולאו דוקא בכל שהוא
 חלאל כ"מ מעוט עולה בנס אחת ור"י קורב דהא
 המעיין מטהר בכל שהוא דוקא לכלים אבל לא
 האדם ורבינו א"פ ש"ל דהא דכח פירוש מטהרה בכל
 שהוא לאדם מ"מ מודכת קודם לכן דמקוה שיש
 בו מ' קאה שבו טובל כל אדם טמא חוץ מן הים
 וכן מטבילין כלים כשכתב אה"כ למעלה מזה המעיין
 שמימי מעוטין וכו' והמעיין א"כ שרץ למימי
 וכו' וכן לעצילת אדם שכתב לעיל בספר קה"י
דב"ש המקוה אינו מטהר אלא באשבורן
 וכו' המקוה לא העלה וכו' טבילה
 לאבים וכו'. מבוחר פ"ק דמקואות וכלל מ"ש
 דענין טבילה לאבים ה"א למורשיש ולקדם מהם
 מן טמא וסמך על מ"ש לעיל בספר קה"י

מ מעיין שמימי יוצאים וכו' ר"פ דמקואות: היו מימי נמשכים להתוך בריכה וכו'. שם הענינו על גבי צריכה והפסקינו הרי הוא כמקוה חזר והמשיכו פקול לצוים ולחזרתם ולקדם מהם מי חטאה עד שרעד שיאלה הראשונים ונראה שמשפס רבינו שדמתי בצריכה מלאה מי מקוה עוקרין וכו' דאמתי ממתינן והפסקו היינו לומר שמי המעיין היו יורדין לצריכה ולא היו יוצאים חוצה לה וליפוך הרי הוא כמקוה דמין דלזין מי המעיין נמשכרם ויוצאים מהצריכה אע"פ שעדיין קילוח מי המעיין יורדין לחוצה אינם מעלים אם המים שבמזן הצריכה מדין מקוה ואם א"כ המשיכו בלומר שעה שימשך ויאל מהלך האחר פקול לצוים וכו' עד שרעד שיאלה המים הראשונים שירדו מהמעין לצריכה דמין ענקו בצריכה פסק ממתיניהו שם מים חיים ולפיכך פקולם לצוים וכו' וזמ"מ דנים כמעין לענין טבילה שמתאחר שמי המעיין נמשכים לה ויוצאים ממנה מעלים הם אם הנמים בצריכה להיות כמעין:

י מעיין שמרמזו נמשכים וכו' שם ופסק כ"ו:
יא מעיין שהיו אמות קמנות נמשכות
 ממנו וכו'. שם מעיין מושך כדל
 רביה עליו והמשיכו הוא כמו שהיה היה
 עומד ויבינה עליו והמשיכו שם למקום לטהר
 באשבורן ולמעין להטביל בו ככל שהוא ופירוש
 משנה זו מבורר בדברי רבינו וכן פי' הרא"ש
 אבל הראב"ד כתב היה קן כמעין לכל דבר א"א
 וקופפת ואינו מעטיר בוטחין אלף עד מקום
 שהיה יכול להצן כמחלמו ע"כ. ורבינו ורש"י
 שלא חילקו בין קן מוקס שהיה וזולל בו ממחלמו

ב למעלה מהן מי תמצית שלא פסקו אלא עדין
הגשמים יורדין וההרים בוצצין והן נמשכין ונקיין ואינן
שואבין אבל אין בהן מ' סאה הרי הן כשרין לתרומה
ולויטול מהן לידים ומטביל בהן את המים שנמטאו. פסקו
הגשמים ולא פסקו ההרים מלהחזיל עדיין הן מי תמצית.

פסקו ההרים ואינן בוצצין הרי אלו כמי גבאין: ג החופר
בבד הים ובד הנחר ובמקום הבצין הרי הן כמי תמצית
שלא פסקו: ד החופר בצד המעיין כל זמן שהיו באין
ממחמת המעיין אף על פי שפוסקין וחוזקין ומושכין הרי
הן כמי מעיין. פסקו מלהיות מושכין הרי הן כמי גבאין:

ה' למעלה מהן מקוה שיש בו מ' סאה מים שאינם
שואבין שבו טובל כל אדם טמא חוץ מן הזב הזכר
ורבו מטבילין את כל הכלים הטמאים ואת הידים שמתבילין
לקדש כמו שביארנו: ו' למעלה מזה המעיין שמימי
המקדש יצאו מים ויטבילו בהם כל הטמאים ויטבילו בהם

מתעסק וחרבן עליו מים שאובין שהם למקוה שאין מסתורין בכמים הנמשכין ממנו אלא במים הנקוין ועומדין באשכורן ושוה למעיין שהוא מטהר בכל שהוא שהמעיין אין למימיו שיעור אפילו כל שהן מטהרין: ז למעלה מזה המעיין שלא נתערב בו מים שאובין אבל מימיו *מוכים כגון שהיו מימיו מרים או מלוחים שהרי הוא מטהר בווחלים וזהו המים הנגררים ונמשכין מן המעיין: ח למעלה מזה המעיין שמימיו מים חיים שבהן בלבד טובלים בו הזבים הזכרים ולקוחין מהן לטהרת המצורע ולקדש מי חטאת.

מה בין מעיין למקוה המקוה אינו מטהר אלא במו' סאה והמעיין מטהר בכל שהוא. המקוה אינו מטהר אלא באשבורן והמים הנזחלים ממנו אינן מטהרין והמעיין מטהר בזוחלים. המקוה לא תעלה בו טבילה לזבים והמעיין אם היו מימיו מים חיים הוב טובל בהן: מ' מעיין שמימיו יוצאין ונמשכין לתוך השוקת ואחר כך יוצאין מן השוקת ונזחלין הרי כל המים שבשוקת ושחורין לו בפסולין. היו מקצתן נמשכין על שפת השוקת אפילו כל שהוא הרי המים שחורין לשוקת כשרים שהמעיין מטהר בכל שהוא. היו מימיו נמשכין לתוך בריכה שהיא מים ונקוין שם הרי אותה הבריכה כמקוה. היה יוצא חוץ לבריכה ה"ז פסול לזבים ולמצורעים ולקדש מי חטאת עד שידע שיצאו כל מי המקוה שהיו בתוך הבריכה: י' מעיין שמימיו נמשכין ע"ג כלים שאין להן בית קיבול כגון שלחן וספסל וכיוצא בהן ה"ז כמקוה ובלבד שלא

וַיִּשְׁכַּח עַל גְּבֵי הַכְּלִים: יא *מַעֲיִן
שֶׁהָיוּ אֲמוֹת קַטְנוֹת נִמְשְׁכוֹת מִמֶּנּוּ
וְדָרְבָּה עָלָיו מֵיָם שְׂאוֹבִין לְתוֹךְ
הַמַּעֲיִן עַד שֶׁגִּבְרוּ הַמֵּים שְׁבֵאֲמוֹת
וַיִּשְׁטַפוּ *הָרִי הֵן כַּמַּעֲיִן לְכָל דָּבָר.
הָיוּ מִיָּמֵי הַמַּעֲיִן עוֹמְדִים וְאֵינוֹ

הַשָּׁנָה הָרִאשׁוֹנָה
*מַעֲיִן שֶׁהָיוּ אֲמוֹת קַטְנוֹת.
א"ל וְכֹס שְׂמוֹךְ מִדְּלָהּ
הָרִי הֵן כַּמַּעֲיִן לְכָל דָּבָר.
א"ל מִתְּסַמָּךְ וְהָיוּ מִתְּסַמָּךְ
מִזְמַנֵּן אֵלָּה עַד מִקּוֹס שֶׁהָיוּ
יָכוֹל לִשְׁכַּח בְּמַחְלָמוֹ:

גמשיכון ורבה עליו מים עד שמשכו ממנו אמות המים
הרי המים שמשוכין שוין למקוה לטהר באשבורן בלבד
ושוין למעיין לטהר בכל שהוא: **יב** כל הימים מטוהרין
בווחלין ופסולין לזבים ולמצורעים ולקדש בהן מי טהאת:
המים

*[במשנה ס"א דפרה נשנה במשנה המלווה והפושטים ורבינו כתב חמים במקום פושטים וכ"כ במשנה ח' פ"א דמקואות וכאן לא כתב לא חמין ולא פושטין ול"ע]:

למקום שנחרב ג'ל שם מפרשים דהיה חוספתא פליגא אמתניתין דלא מפלגא ביניהו ומדברי הר"ן משמע שרבינו קוצר להלכה כההיא חוספתא דמפלגא ביניהו ואיני יודע מנין לומר כן דאם אימא ה"ו"ל לפלוני ביניהו כדדיא ולא למיסתמא סמומי: ומלשון רבינו שכתב ורייבא עליי מים שאובים לתוך המעיין משמע דהא דחנן ריבא עליו והמשיכו הרי הוא כמו שהיה

במדרש בגומת המעיין דוקא היא ששם הוא חשיבות
מימיו ומבטלים כל המים הבאים עליהם אבל ריבה
במקום משך המעיין למטה אם רבו ונעשין עליו
נפסל מלטהר בוחלין ואם רבו שאובים עליו נפסל
מלטהר אפילו כלשבורין דכיון דרובו שאובין אפילו
כאילו כולו שאובין שהרי מדכתב וריבה עליו מים
שאובים למוך המעיין משמע דבריבה למוך גומת
המעין דוקא מיירי וכן נראה מדבריו בפירוש
המשנה שכתב על מחני' דמעין שהוא מושך כנדל
ורבה שכל ששפך מים שאובים צעקין המעיין וכו' ו
ה"ה בפשיטות שכל דעת רבנו אלף ק"ל שמתח
שמי המעיין מטהרים בכו"ש אפילו בוחלין לא גרעו
ממקוה שיש בו ארבעים סאה וכיון דצמקוה שיש
בו ארבעים סאה אפילו נפלו עליו כל מים שאובים
צבולים אם פסלוהו ה"ה למים הנחלין מן המעיין
לכן י"ל דלמך המעיין שכתב כאן וצפיקר המעיין
צפיקר המשנה לא אגומת המעיין דוקא קאי דבמים
הנמשכים ויגירם מן המעיין נמי שייך למימר דזה
היי לשיט' בחוך המעיין ועיקר המעיין ואפשר שכתב
היי למעוטי היכא דריבה המים שאובים מחוך למים
היגירים מהמעין דכל כ"ה אפי' נעשין בגומת
המעין עמלו לא נצטלו בני המעיין:

יב כל הימים מטהרין בווחלין וכו'. פ"ח דפרה וצפ"ח דמקואות כל הימים כמקוה שאמר ולמקוה המים קרא ימים דברי ר"מ ר"י אומר הים הגדול כמקוה לא נאמר ימים אלא שיש בו מיני ימים הרבה ר"י אומר כל הימים מטהרים בווחלין ופסולים לגדים ולמזויעים ולקדש מהם מי טהא ומשמע דהלכה כר"י וכן פסקו רבינו והרא"ש ופירש"י בפרק שמהם שלים ר"י אומר כל הימים ויס הגדול טהור מעיין עליהם לענין שהם מטהרין בווחלין וכן פ"י דענין שאלת אבל רבינו פירש אמר ר"י שאר הימים וכו' הים הגדול נחשבים כמעיין לענין שיטהרו בווחלין ושהמימות הניגרים הנוחלים מבוטלים ויטהרו כב"ש כמעיין ונחשבים כמקוה לענין שהם פסולים למה טהא ולטהרה מזויע ולעבילה הוב עכ"ל ונראה מתוך דבריו וז"ל שהוא מפרש דמורה רבי יוסף כי הים הגדול שהוא כמקוה ואינו מטהר בווחלין וכך הם דבריו בפ"ו מהלכות פרה לחלק בין ים הגדול לשאר ימים כמו שאכתוב לענין במוקדש אבל כנאן פסק כהם כל הימים מטהרים בווחלין וכו' ולא חילק בין ים הגדול לשאר ימים וצפ"ח מהלכות פרה כתב כי הים הגדול כמקוה ואינו כמעיין לפיכך אין ממלאין ממנו לקדוש וכל הנהרות פסולים לקדש מהם מי טהא ושאר הימים כמעיין והמים הנגררים משאר הימים והם הנקראים ווחלים ופסולים והיווחלים מים המעיין הרי הם כמעיין וכשרים עכ"ל. והרי כלו שמי פטורים אמת בענין ים הגדול כמ"ש

*מעין
 ממנו
 לתוך
 באמות
 דבר.
 ואין
 שמשכו ממנו אמות המים
 קוה לטהר באשבורן בלבד
 יא: כל הימים מטהרין
 עים ולקדש בהן מי טמאת:
 המים
 הפוסרים ורבינו כתב חמים במקום פוסרים
 וכתב כל חמין ולא פוסרין וי"ע:

חנה

שהוא לדברי הכל, כמו שכתב הטור [עמוד רסו]: (ב) באשבורן. פירוש, שהם קבועים וקיימים בצור או ע"י גדר שעושה סניס, (ואו) [ואם] הם זוחלין פסולין, דכתיב [ויקרא יא, לו] אך מעין, ודרשין [פרשת שמעי ריש פרשת טו] מעין מטהר בזוחלין ואין מקוה מטהרת בזוחלין.

בגודל ועוד חצי אצבע י"ב] וצריך שיהיה החריץ

שבו המים (ג) גדול יותר משיעור זה כדי שבשתכנס המובילת ויתפחו המים ישארו שם ארבעים טאה:

ב [יג] ד' מי מעין מטהרים ז' [יד] אף בזוחלין (פירוש) זוחלין נמשכים והולכים ואינן מכונסים, רש"י גדה סו, א ד"ה מקואות) ומי' גשמים אין מטהרין אלא

(ב) באשבורן [ה] (פירוש) מקום עמוק שמתכנסים בו המים ונקרא אשבורן, ערוך

אצבע, (ג) אצל כאן מיייר באצבעות עוצות שהם מ"ד אלף ק"ח, אצל מכל מקום הכל עולה לשיעור מ' טאה לא פחות ולא יותר. וכדאמרין בסוף פרק ערבי פסחים (ק"ט ע"ה) רביעית של תורה אצבעים על אצבעים כרום אצבעים [וחצי אצבע] וחומש אצבע כו', כדתן מי מקוה אמה על אמה כרום ג' אמות ושיערו חכמים מ' טאה כו', ואמה ואצבעות דנקט התם איירי בשוחקות, שהן מ' טאה. ובמע"מ דף ש"ד ע"ב [דברי תמידות גדה פ"י אות מה] כתב שצ"י לא עיין בדיוק לחשוב גם החצי אצבע יתירה שצאמה שוחקת, ואל תמנה, שהרי

כן מצאו לרש"י [שם קט, ב ד"ה אמה על אמה] ורש"י [שם ד"ה דעיין] וגם המוספות [שם קט, א ד"ה רביעית] והר"ק [שם כג, ב] צפרק ערבי פסחים, כשעמדו כולם למנין ומספר שיעור רביעית כוס, שהולאו מחשבון של המקוה מ' טאה, לא חמלא בשום אחד מחשבונם שהשיגו על חצי אצבע שצמדה היתרה. אצל יש לי לומר דהתם שאני, שחלית מחשבונם הוא למצוא רביעית כוס, ואינו אלא מדרבנן, לפיכך לא היה להם לחוש לאצבע היתרה, עכ"ל. ותימה, דהא קאמר [שם קט, א] רביעית של תורה כו'. ועוד, לדבריו דהכא צענין חצי אצבע יתירה א"כ יהיו יותר ז' אלפים תרמ"ו אצבעות שהוא עולה לשני טאה ומחנה ולוג וחצי לוג בקירוב, אם כן שיעור מקוה יהיה מ"ב טאה וחצי, ולוג וחצי לוג, וצ"ש וכל הפוסקים לא הוזכר רק מ' טאה. וכן צפרק קמא דעירובין [דף י"ד ע"ה ע"ב] אמרין יש שעשה שלמה היה מחזיק מאה וחמשים מקוה טהרה, מדכתיב [מלכים א, כו] אלפים בת יכל, ובה הוא ג' סאין, ואם איחא לא היו לה אפילו מאה וארבעים מקוואות. אלא נקוט האז כלל צידק, אמה ואצבעות שצ"ש ופוסקים צענין זה איירי בשוחקות, ועל זה כתב הרשב"א שהן יתירות חצי אצבע על העוצות, וכשחששה מהן עוצות יעלו מ"ד אלף ק"ח אצבעות, וכמו שכתב המחבר. הלכך אנו חשנין לכולי עוצות, וצענין מ"ד אלף ק"ח אצבעות. וכן הסכים הגאון אבי מורי ורבי ז"ל, וכל זה צרור. ועיין בתשובת מצי"ט חלק ג' סימן קמ"ג דף ס"ח ס"ט. ובתשובת מהר"י ווייל סימן ע"ה כתב דאור"כ ז' מנעלים מאלס צינוי היינו אמה, ועיין שם. ועיין לקמן ריש סימן רע"ב כתבתי צ"ש הרמב"ם [ספר מורה ט, טו] אגודל כמה הוא: ז' אף כו'. וכל שכן באשבורן: ח באשבורן. פירוש, שהן מכונסין ועומדין במקום אחד במקוה וכיוצא בו, אצל לא כשהן זוחלין:

ביאור הגר"א

קמא במקואות מתניין ד' למעלה מהן כו' לטהר באשבורן כו', ובפרק ה' מתניין ד' רבי יוסי אומר כל כו', ושם במתניין ה' הווחלין כו': [יד] אף בזוחלין. תוספות בשבת שם ד"ה שמה כו'. וכל שכן כו'. ובבבבורות שם ד"ה שמה כו':

באר היטב

(ג) באשבורן. פירוש, שהם מכונסים במקוה או על ידי גדר סניס, [ע"י ס"ק ג; ש"ך ס"ק ס]:

[יב] וצריך (שיהיה) כו'. תוספות שם ד"ה ברום כו': [יג] [פס"ה ב] מי מעין כו'. תורת כהנים [פרשת שמעי ריש פרשת טו] והביאו רש"י [ד"ה וסבר] ותוספות וד"ה שמה בשבת שם וס"ה כו' ובבבבורות וס"ה ב' ד"ה שמה ופרק ו' דגדה וס"ה רש"י ד"ה מקואות, וכן משמע בגמרא שם [בשבת] ושם [בבבבורות] ובפרק

פתחי תשובה

(ג) גדול יותר, עיין בתשובת מעיל צדקה סימן ל"ט, שכתב דבמי מקוה צריך שיהא החריץ גדול כל כך בענין שכשיכנס אדם לתוכה לטבול לא ישפכו מן המים חוצה ולא כלום, ואף אם יהיה בתוכה אלף סאין לא מהני לה [אף] מדבריו המחבר לא משמע הכי, לשיטתו אויל לקמן סעיף נ'. והא דהגיה המקוה בכמה מקומות, כמו שכתב לקמן סעיף נ' בהגה"ה דיש להחמיר לכתחלה, אף [ועוד] רפה דיבור ראשון משמע שיש להחמיר אף דיעבד, והוא הדין הכא יש להחמיר שתהיה המקוה גבוה כל כך שלא יצאו מן המים חוצה בטבילת האדם, הן גדול לפי גדלו וקטן לפי קטנו, שלא יהיו זוחלין, וחכם אחד חולק עליו שזה לא מקרי זוחלין, דדוקא אם המים יוצאים מעצמם, ולא כשיוצאים על ידי הטובל, כמבואר בש"ך ס"ק ל'. והוא ז"ל חזר והשיב לו להעמיד דבריו, דדוקא אם כשיצא הטובל יתזרו המים למקומם לאו זוחלין הן, מה שאין כן אם שוב אינם חוזרין, ודאי הוה זוחלין, ע"ש. עיין בנודע ביהודה תניינא חלק יו"ד סוף סימן קל"ז:

מהצית השק"ל

בדתנן מי מקוה וכו', ר"ל, הש"ס למד שם שיעור רביעית משיעור ארבעים טאה, דהיינו משיעור ארבעים טאה למקוה הוא אמה על אמה ברום ג' אמות, הרי רביעית אצבעים על אצבעים ברום וכו', עיין שם החשבון: ואמה ואצבעות דנקט [כו] בשוחקות שהן מ' טאה. אלא דבשוחקות סגי במ"א אלף ותע"ב אצבעות, ובעוצות בעינן מ"ד אלף וק"ח אצבעות: לא עיין בדיוק, המע"מ [דברי חמודות] הביין שמה שכתב בב"י מ"א אלף ותע"ב אצבעות היינו עוצות, והיו שיעור ארבעים טאה, לכן כתב על הב"י שלא עיין בדיוק לחשוב: וא"ל תתמה. הוא מדבריו המע"מ [דברי חמודות], שאין זה מן התימה על הב"י מה שלא עיין בדיוק לחשוב גם חצי אצבע יתירה, שהרי כן מצינו לרש"י וכו', משום הכי גם הב"י לא השגיח. ועל זה כתב המע"מ [דברי חמודות] אבל יש לי לומר דהתם שאני וכו', אבל הב"י דמייירי מתשבושן שיעור מקוה דאורייתא, הוה ליה לעיין בדיוק לחשוב גם חצי אצבע היתרה: רביעית של תורה, כגון רביעית יין של גזיר הלכה למשה מסיני, ורביעית דם וכו', עיין שם ברשב"ם [ד"ה רביעית של תורה], אלא דבשיעור רביעית של תורה לא דייקן לחשוב חצי

אצבע היתרה: ועוד לדבריו דהכא צענין חצי אצבע יתירה, ר"ל, לדבריו המע"מ [דברי חמודות] דמ"א אלף ותע"ב אצבעות שכתב בב"י היינו עוצות דהם ארבעים טאה, וכיון דמשערין שיעור מקוה בשוחקת, דהיינו חצי אצבע יתירה, דהיינו מ"ד אלף ק"ח אצבעות עוצות, א"כ יהיו יותר ב' אלפים תרמ"ו, כמו שכתבתי על הגליון 44118 פחות 41472 = 2646: ובה הוא ג' סאין, א"כ אלפים בת היו' ו' אלפים סאין, א"כ הרי ק"ן מקואות, דק"ן פעמים ארבעים טאה עולה ו' אלפים סאין, ואם איתא דשיעור מקוה מ"ב טאה וחצי ולוג לא הוי לה אפילו ק"מ: בענין זה איירי בשוחקות. ר"ל, ומשום הכי לא דייקן הפוסקים בשיעור רביעית הכוס, וכן בב"י בשיעור ארבעים טאה דמקוה, לחשוב חצי אצבע היתרה, דכיון דאינהו בשוחקות איירי, הרי החצי אצבע בכלל: יעלו מ"ד אלף ק"ח אצבעות. אבל בין כולם אינו רק ארבעים טאה ולא יותר: אגודל כפף הוא. דהיינו רוחב שבע שערות בינוניות זו בצד זו בדחק, והן באורך שתי שערות ברוח: [שו"ע פס"ה ב] מי מעין וכו', ואם רבו הגושים וכו' אינם מטהרים בזוחלין וכו' (הגה) אבל יש מתירין לטבול. מחלוקתם

גליון מהרש"א

חמת זוחלי עפר (דברים ל"ב כ"ד), רמב"ם [פירוש המשניות] ונמוספות יוס טוב סוף פרק א' דמקואות: [ה] [ביאור יו"ט שם] פירוש מקום עמוק שמתכנסים בו המים ונקרא אשבורן, נמוספות יוס טוב [נהרות סוף פ"ה] צ"ל שם רש"י פרק ג' ע"ה [פסחים מה, א] שהוא לזון שצורה, שמשפחת הקרקע והאפסים המים שם:

אוצר מפרשים

האשבורן, לשון אשבורן, שבירה שמשחבר הקרקע ונאספים המים שם, עכ"ל:

[ג] [ש"ך ס"ק ב] אצל כאן מיייר באצבעות עוצות שהם מ"ד א"ף. וסימן על עוצות צ"ל דלם, ר"ל לם טמא לר"ן מ"ד אלף, ולשוחקות הסימן י' אם למקוה, ר"ל למה שמסרו לנו מו"ל שצריך שיהיו שוחקות לר"ן רק מ"א אלף ד: [ד] [שו"ע פס"ה ב] מי מעין מטהרים אף בזוחלין (פירוש) זוחלין נמשכים, נגרים, מן

ה [פס"ה ב] ביאור יו"ט שם] פירוש מקום עמוק שמתכנסים בו המים ונקרא אשבורן, עיין תוספות יוס טוב סוף פרק ח' דטהרות בשם רש"י פסחים מ"ב [ע"א ד"ה

י. תוספות פרק ערבי פסחים [קט, ב ד"ה כיוס]:
א. משנה סוף פרק קמא דמקואות [משנה ח]:
תורת כהנים פרשת שמעי ריש פרשת טו: ר"ן שבת כט, ב ד"ה ויהי, וכן גרסה מדברי רמב"ם מקואות ט, ח: שו"ת הרשב"א המיוחסות להרב"ן סימן רכח: סמ"ג לאין קיף לט, ג בשם ר"י בתוספות נהרות נה, ב ד"ה שמה: מדברי שנונית ריש רמז שפחה]:

ח. טור [עמוד רלג] וכן כתבו המוספות שבת דף ס"ה ע"ב [ד"ה שמה]:
תורת כהנים [שם] וכן גרסה מדברי הרמב"ם בפרק ט' מהלכות מקואות [הלכה ו, י, ג, טו] ושאר פוסקים [מדברי שם]:
רש"י הלכות מקואות סימן יא [ועמאל דמלתא משום דמעין נקרא בכל ענין בין בזוחלין בין באשבורן אצל מקוה אינו נקרא אלא באשבורן כדכתיב [בראשית ח, טו] יקוה המים אל מקום אחד וכהא' גוואל מפרשים מקוה דכתיב צקרא [ויקרא יא, לו]:

הגהות והערות

ד. ראה מהר"ע ח"ב סוף סימן ע"ט, שהוא מקור לדברים הללו:
ה. במהדורת א"מ ד"מ הנוסח "ויתפחו":
ו. בדפ"ר ויניאליה של"ד כתוב "פירוש המים הנמשכים ואלים מנעיות ומקורו של מעיין", ולפינו הוא ע"פ הנאל הגולה:
ז. בדפ"ר הנוסח "מי", ע"פ מהדורת קראקא של"ח:
ח. בדפ"ר ויניאליה של"ד כתוב "פירוש מקום היסר י' מקום עמוק שקויו בו המים ונקרא אשבורן", ולפינו הוא ע"פ הנאל הגולה:

ט אם הם אחר. אבל אם הם עם המעיין, יתבאר לנו לפנינו: י מתעבדים עם הנוטפים ב', משמע אפילו אין הנוטף רוצה רק הם שזה נשוא, כל שאין הנוטפים רוצה הרי הכל כמעין, וכן כתב ב"י [עמוד ר"ג ד"ה והל"ך] בשם הראב"ד בספר בעלי הנפש [שער המים סימן א הלכה ג] דלענין אשבורן אפילו מחלה על מחלה גמי לא צ"י [אשבורן] וכן עיקר, דתנן בפרק קמא דמקואות [משנה ז] למעלה מהן מי מעיין שמימיו מועטין שרבה עליו מים שאובים, שזה למקוה לטהר באשבורן, שמע מינה, עכ"ל. אבל נר"י עיון, שבספר בעלי הנפש שלפנינו דף ס"ו ע"א איתא איפכא: "ו"ל, ומסתברא דמתניתין עיקר דבעינן רוב מים חיים, וההיא דלמרינן [שם סה, ב; בכורות נה, ב] שמה ירבו הנוטפים על הנוטלים לרווחא דמלתא קלמרינן. אי נמי, כיון דאי אפשר לזמנא דבעינן רובא וזולתן, וכלשונא קמא מסתבר דבעינן רובא דכשרות, ממשנת למימר קמן [שם הלכה ה, עכ"ל] ונר"י עיון לדינא, דהא נוטפין מדאורייתא פסולים. ועיין בפרק ב' דחולין סוף דף כ"ח [ע"ב] וכו"ט [ע"א] גבי מחלה על מחלה כרוב: **יא הרי הב"ב כמעין.** משמע אפילו אותן מקומות שלא היה הנהר הולך בהן ממחלתו ערך להם למהרי"ק ש

ט. לשון הרמב"ם [מקואות פרק ט' דין י"ד] מהא דאב"י דלכאורה דשמואל עבד מקואות לנמיה וכו' שנת שם ע"א והא דתנן במשנה ה' פרק ה' דמקואות העיד רבי ג' דוק על הנוטלין שרבו על הנוטפים וכו' הוא להכשירן ולמאכרשין דבעינן מים חיים אבל לענין אשבורן מהני אפילו מחלה על מחלה, כסף משנה [שם] ובית יוסף [עמוד ר"ג ד"ה והל"ך] בשם הראב"ד בספר בעלי הנפש [שער המים סימן א הלכה ג]:

ציונים לרמ"א עם ציונים מהש"ך

רא א' ב"י [עמוד ר"ג ד"ה] ומ"ש אין בשם מהרי"ק שורש קט"ו ותורת חושן [סוף סימן רנ"ד [בהגה]:

הנהרות והערות

ט עיין להם ושמאל [שמלה ס"ק ט] דמונת הרמ"א להם נמנעו דמעין אף דרבו נוטפים מכל מקום אינו רק מדרבנן כמו שכתב בדברי מהר"א וזה אינו מנואר לפנינו: י' חוקן ע"פ אמרי בינה ואמרי גרוד: יא' כנעלי הנפש מהדורה קפא עמוד פו, וכן מהדורה צוקולר, מופיע כמו שכתב ב"י, וע"ש צעניי מהדורות:

(ג) ואם רבו הנוטפים על הנוטלין ב', כתוב בתרומת הדשן סימן רנ"ד, שמעתי מקשים, מאי שנא נוטפין דפסלי וזולתן דרבייתן ומפקי להו ממורת וזולתן ומיס שאובין דפסלי המקוה לגמרי, ואפילו הכי אם היה כנר מקוה של מ' סאה ופלו לתוכה אפילו אלף סאין שאובין צבת אחת לא יפסלוהו, כמו שכתוב בסימן זה סעיף ט"ו דמקוה וצמעיין אפילו כל שזה, ומיין שם בתרומת הדשן דכתב הראב"ש [הלכות מקואות סימן ו] דהטעם שאין שאובין פוסלין המקוה דהוי כאלו נזרעו בתוכה, והרי הם כמחזירים וכשרים. על כן יחא הקושא, דעיקר פסול שאובין הוא דהויין כחלושין ע"י אדם, ולכך מהני צו זריעה ויחשבו מחזירים, אבל פסול דנוטפים שאינם מחזירים צוחילה, אינו מטעם שהם רובא וזולתן. וכלשונא קמא מסתבר דבעינן רובא דכשרות, ממשנת למימר קמן [שם הלכה ה, עכ"ל] ונר"י עיון לדינא, דהא נוטפין מדאורייתא פסולים. ועיין בפרק ב' דחולין סוף דף כ"ח [ע"ב] וכו"ט [ע"א] גבי מחלה על מחלה כרוב: **יא הרי הב"ב כמעין.** משמע אפילו אותן מקומות שלא היה הנהר הולך בהן ממחלתו ערך להם למהרי"ק ש

פ"ה פני"ה ב [במעין ב']. מעין שולא כשנה ז' מלל זה וכן שנה ז' מלל זה, או שהיה רבה כימות הנשמים ומחמט כימות החמה כשר:

ביאור הגר"א

כרוב וכאבוב דשמואל. ואף ששמואל, כיון דפליג רידיה אדריה, הלכה למעשה אתא לאשמעינן, כמו שכתוב בפרק ה' דשבת (נ"ד א'), ועיין בר"ן דנדרים מ' ב' ד"ה ולענין וברא"ש בנדה שם [הלכות מקואות] סימן י'. ועיין באר הגולה [אות ט]:

פתחי תשובה

(ד) מתעבדים עם הנוטפים. נעין ש"ך ס"ק י', ועיין בתשובת חתם סופר י"ד סוף סימן ר"א מה שכתב בזה:

בפרק ב' דחולין סוף דף כ"ח וכו"ט גבי מחלה על מחלה כרוב, עכ"ל:

מחצית השקל

אם הנוטפין והזולתין מחצה על מחצה גמי לא בעי אשבורן דוקא כרין מקוה, אלא מטהר אפילו בוחלין כרין מעיין: דתנן [בר] **צמעה מהן**, דתני התם שש מקואות זו למעלה מזו, כלומר הכשרה של אחת יותר משל חברתה, ומשום הכי קאמר למעלה מהן, כלומר הכשר מקוה זו למעלה מהכשר מקואות הראשונות השניות שם מקודם, ע"ש: **אטהר באשבורן שמע מינה**, ר"ל, מדתני שרבה עליו מים שאובין, משמע דוקא רבה הוא דשוי למקוה לטהר באשבורן דוקא, אבל כשלא רבה עליו שאובין אלא מחצה על מחצה, שוה גם כזה למעיין לטהר בוחלין: דבעינן רוב מים חיים, אבל במחצה על מחצה דין מקוה יש לו, ואינו מטהר אלא באשבורן: וההיא דאמרינן שמה ירבו, ר"ל, במסכת בכורות גבי הא דאבוב דשמואל דעבדי לבנאיתיה מקואות, ולא היה מניחן לטבול בנהר שמה ירבו הנוטפין על הזולתין ואין מטהרין בוחלין, משמע אבל במחצה על מחצה מטהרין בוחלין, על זה כתב לרווחא דמלתא קלמרינן, כלומר דאין הכי נמי גם במחצה על מחצה תו לא מטהר בוחלין, וההיא דאמרינן שמה ירבו הנוטפין על הזולתין לרווחא דמלתא קלמרינן: **דאי אפשר לצמצם**, ר"ל, אפילו תימא דמשום הכי דייק בלשונא למימר שמה ירבו, דאילו במחצה על מחצה מטהר גם בוחלין, מכל מקום לדידן כיון דאי אפשר לצמצם ושמה נוטפין רובא, אינו מטהר בוחלין אלא א"כ רובא וזולתן: **וכאשר קמא** בטתרה, ר"ל, דלרווחא דמלתא דקלמרינן שמה ירבו הנוטפין על הזולתין, אבל אין הכי נמי דגם במחצה על מחצה מעיקרא דדינא אינו מטהר בוחלין, דבעינן רובא דכשרות: **וצריך עיון לדינא**, ר"ל, מאחר שהב"י כתב בשם הראב"ד בספר בעלי הנפש דמחצה על מחצה מטהר בוחלין, ובספר בעלי הנפש להראב"ד שלפנינו איתא איפכא, דמחצה על מחצה יש לו דין מקוה לטהר רק באשבורן, צ"ע לדינא, כיון דספקא דאורייתא היא, דהא נוטפין מדאורייתא פסולים לטהר בוחלין: (פ"ק יא) הרי וכו'. שלא היה הנהר הולך בהן, כגון שהיה הנהר רחב מקודם ג' אמות, ועכשו ע"י תערובת הנוטפין נתרחב הנהר ונעשה ד' אמות רחב, אפילו הכי כיון דזולתין רובא, מטהר בוחלין אפילו באמה הרביעית שנתרחב הנהר:

ג'יון מהרש"א

[ז' פ"ק ט' ג] וכו' מהני בהו זריעה ויתחשבו מחזירים. דהא אפילו מן עוממאן מטהרים נזריה, הראב"ש פרק מנחה [נבא קמא פ"ו] ריש סימן ג':

אוצר מפרשים

עין דעת סימן קצ"ח: (בכרי יוסף אות ד) ו' ר"ד פ"ג ז' מתעבדים וכו'. וצריך עיון לדינא וכו'. עיין חושבני [נתחם סימן חלק י"ד סימן ר"א]:

(י' ר"ה שם) אב"י ע"י ר"י וז"ל פסולין וכו', מקוה של גשמים שהוא בתוך המרחץ, ומימיו הולכים ומממטעים בשנים או שלשה אצבעות בכל יום, והריקוהו ובזקוהו יפה יפה ואין שם נקב לא בקרקע ולא בצדדין, זה המקוה כשר ואין לו דין וזולתן, כי מתמעט מחוס המרחץ, הרב כנסת הגדולה בתשובותיו בעי ח"י [נ"ד]

בפחות מארבעים סאה רק שכולו עולה בה בבת אחת כדלפינן לעיל מהקישא, ומעיין גם כן אע"פ דמטהר בכל שהוא דמעין כל שהוא נמי נקרא מעיין, היינו דווקא כשטובלין בו כלי קטן, אבל כשטובל בו אדם אפילו הוא קטן שכל גופו מתכסה בפחות מארבעים סאה אין טבילה עולה בו אלא אם כן יהא ארבעים סאה, וזה גם כן מדרבנן, אבל דאורייתא סגי בכלל שהוא אפילו באדם אם כל גופו מתכסה בו. והדך אמה על אמה ברום ג' אמות שאמרנו היינו אמה על אמה במרובע ברום ג' אמות כולן במרובע ולא בעיגול, ואמה שאמרנו צריכה להיות אמה שוחקת דהיינו אמה בת ו' טפחים וחצי אצבע, אף על גב דסתם אמה היא ו' טפחים, אמה דהכא שיעורו שצריכה להיות אמה שוחקת, ואמה שוחקת יתירה על המצומצמת חצי אצבע, נמצא שיעלה בתשבורת מ"ד אלף אצבעות וק"ח אצבעות בן בגדל ועוד חצי אצבע. וצריך שיהיה הבור שבו המים מכונסין גדול יותר משיעור זה, כדי שכשיכנס בה הטובל ויתפחו המים שישארו כל המים שהם ארבעים סאה תוך המקוה כשיתפחו על ידי כניסת הטובל ולא יצאו חוץ לבור ויחסרו המים שלא ישארו בהן מ' סאה בעת הטבילה. ומפני שאין אנו מצריכין שיעור דארבעים סאה רק כדי שיעלה כל גופה במים בבת אחת, לפיכך אין צריך שתהא המקוה דוקא גבוה ברום ג' אמות, אלא כל שהוא גבוה ממעלה למיבורה זרת כמו שכתבנו למעלה בסימן קצ"ח סעיף ל"ו שהוא שיעור שתוכל להתכסות כל גופה בבת אחת ואינה צריכה לשחות הרבה, אם המקוה היא רחבה עד שיש בה ברוחב וכגובה שיעור חשבון האצבעות הנ"ל הרי זו מקוה כשרה לטבול בתוכה ז.

ב כבר ידעת דסתם מעיין דרכו בזחילה, וסתם בור מקוה מים פירושו שהם מכונסים ועומדים ואינם זוחלים, כענין שנאמר [בראשית א, ט] יקוו המים אל מקום אחד, לפיכך מי מעיין מטהרים אף כשהם זוחלין וכל שכן כשהם מכונסים במקום אחד, ובלבד שיוכל לטבול כל גופו בהם בריוח שגם שם מעיין עליו כן, שכן

דרך הרבה מעיינות שיעמדו במקום אחד, אבל מי המקוה אינם מטהרים אלא באשבורן כלומר כשהם מכונסים ועומדין במקום אחד כדרךן ולא בזחילה. ולא אמרינן מדהוקשו להדדי נאמר כמו שהמעין מטהר בזוחלין אף מקוה מטהרת בזוחלין, שכן אמרו חכמים ז"ל [ספרא שמיני קמה] אי מה מעיין מטהר בזוחלין יכול אף מקוה מטהר בזוחלין תלמוד לומר אך מיעוטא הוא, מעיין מטהר בזוחלין ומקוה אינו מטהר בזוחלין אלא באשבורן, שמע מינה שאם הם זוחלין פסולי מן התורה הן. ומי המקוה הללו צריכין שיהיו מכונסין בידי שמים כגון מי גשמים או הפשרת שלגים ולא שנעשו בידי אדם, שכן דרשו חכמים ז"ל [שם קמג] מדהוקשו בור מקוה מים ומעיין להדדי ילפינן מה מעיין בידי שמים אף מקוה בידי שמים, לאפוקי אם מלא מים על כתפו ועשה מקוה שהיא פסולה. ועוד אמרו [שם קמד] אי מה מעיין מטהר בכל שהוא דמעין כל שהוא נקרא מעיין יכול אף מקוה מטהר בכל שהוא תלמוד לומר אך מעיין, כלומר אך מיעוט הוא מעיין מטהר בכל שהוא ומקוה אינו מטהר בכל שהוא אלא בשיעור ארבעים סאה כמו שאמרנו. מיהו יש אומרים דהך שיעורא דמקוה בארבעים סאה אינו אלא אסמכתא בעלמא, דכיון שאין בו מעם אלא כדי שיהא כל גוף הנטבל בו עולה בו בבת אחת אמרו חז"ל שאין שיעור זה מן התורה בכל דבר הנטבל, אלא כל דבר שכל גופו עולה במים בבת אחת סגי לו באותן המים, וכלים קטנים כגון מחטין וצינוריות סגי להו בכל שהוא בין במעיין בין במקוה כל שהוא מן התורה, אבל רבנן במלו טבילת מקוה כל שהוא הואיל ואין טהרתה אלא במכונסים אפילו בכלים קטנים, ואסמכתא אקרא דאך במי נדה יתחטא שאפילו כלים קטנים צריכין מ' סאה במקוה כמו בגדה וכמו שאמרנו למעלה, אבל במעיין שטהרתן בין במכונסין בין בזחילה אוקמוה אדאורייתא ואמרו בין אדם בין כלים יכולין לטבול אפילו במעיין כל שהוא, ובלבד שיהא כל גופו של אותו הנטבל עולה בו בבת אחת לפי מה שהוא הגדול לפי גדלו והקטן לפי

הגהות מוהר"א אזולאי

אצבע, והנה ברום טפח יהיה מספר הזה תקצ"ו ד' פעמים הם ב' אלפים ד"ש וברום אמה הם י"ג אלף תכ"ד וברום ג' אמות הם מ"א אלף תע"ב, וזה החשבון שבספר בית יוסף שלא עיין בדיוק לחשוב גם החצי אצבע היתירה שבאמה שוחקת עיי"ש.

ג כתב הרב רבינו סעדיה גאון ז"ל בהלכות טומאה וטהרה שלו שחבר בלשון ערב וזה לשונו, שיעור המקוה הוא אמה על אמה ברום ג' אמות, ובאמה בת ששה טפחים יעלה שיבורו תרמ"ח טפחים, וזה כשתכח טפחי אמה על אמה יעלו ששה ושלשים, הכה אותם עם רום ג' אמות שהם י"ח טפחים יעלו תרמ"ח, והסימן אתה תקום "תרחם" ציון. ויעלה ג"כ שיבור המקוה מ"א אלף ותע"ב אצבע בגדל על הדרך הנז'. ואם לא יהיה המקוה על הצורה הזאת ר"ל על הדרך הנז' אמה על אמה ברום שלש, ויהיה דרך משל אמה וחצי על אמה וחצי ברום שתי אמות הוא כשר, כי יעלה שיבורו תתקצ"ב טפחים. וכן אם יהיה שתי אמות על שתי אמות ברום אמה כשר הוא שיעלה שיבורו תתס"ד טפחים. ועל זה הדרך בעצמו תוכל להבין ולדעת אם המקוה כשר אם לאו באיזו צורה שתהיה, והוא שתחשוב שיבורו על הדרך הנז', אם העדיף על תרמ"ח כשר ואם החסיר פסול, עכ"ל.

ד ולפיכך יש להחמיר בספיקו. ויש אומרים דנהר נובע שרבו עליו מי גשמים פסולו הוא מדרבנן גזירה אטו חרדלית של גשמים.

השום מטבילין בו כלים קטנים, ודוקא ברביעית אבל פחות מרביעית לא. דלא חשיב כלל דבעינן שיעור מקוה קטן במקום טבילה דהיינו רביעית שהוא שיעור טהרה מן התורה, ואע"פ שעשינו לאותו רביעית שקדח כמקוה שלם אם נתן בו שאובים ונטל ממנו כנגדן פסול, משא"כ במקוה גדול שהכשרנו בענין זה עד רובו. ודוקא כשקדחו לאותו רביעית ואח"כ ערבו שאובים דפסול, אבל אם עד שלא קדחו נתן שאובים במקוה כענין נתן סאה ונטל סאה ואח"כ קדחו ומשך ממנו רביעית לעוקה שבצדו, אעפ"י שהשאובין מעורבין בו כשר להטביל בו מחטין, מאי טעמא דמהכשירא דמקוה קא אתו (ב"י).

ב הרא"ם סימן צ"ז כתב מ"ה אלפים קע"ב אצבעות, וכדברי המחבר עיקר, וכן כתב בספר בדק הבית. וכתב בספר לחם חמודות נדה פ"ט סימן מ"ה וזה לשונו, כשעמדתי למנין מצאתי ראיתי שהחשבון בספר בית יוסף מ"א אלף ותע"ב אצבעות נחשב כשלא עיין על החצי האצבע שזו האמה יתירה על ו' טפחים חצי אצבע, ובחשבון שבספר שלחן ערוך מ"ד אלף וק"ח אצבעות בגדל ועוד חצי אצבע, הוא מדויק ומעוין שנחשב בו גם כן היתרון הזה, כיצד נקח אמה על אמה ברום אצבע ונשברוה בתשבורת, והרי יש לך בכל אמה על אמה ו' טפחים על ו' טפחים שהם ל"ו טפחים, ובכל טפח ד' אצבעות על ד' אצבעות שהן ט"ז אצבעות, נמצא שבכל אמה על אמה הם ל"ו פעם ל"ו עולה סך תקצ"ו אצבעות אצבע על אצבע ברום

גברא באמתא יתיב והו כשלבוש במלבושו אבל כשהוא ערום הוא פחות מאמה ויכול ליכנס במשך אמה על אמה והמקום שבו המים יהיה יותר מגובה ג' אמות דאל"כ כשתכנס ויעלו המים יצאו לחוץ ויחסר מסאתם ויש חוששין גם במקוה גדולה שהמים לא יגיעו עד שפתו דאל"כ כשתכנס והמים יצאו לחוץ הוי זוחלים ויתבאר לקמן [הרמב"ן] שם סאריך לזכות דצרי כהז' ע"ס] :

ה הנדה והזבה אינן מענינים מים חיים דהיינו מעיין אלא אפילו במקוה של מי גשמים נמחרין כדחניא בתוספתא דזבים פ"ג חומר בזב מבזבה שהוב מעין מים חיים כדכתיב ורחץ בשרו במים חיים ומהר והזבה אינה מעונה מים חיים ע"ש דבנדה כתיב בכל ענייניה ורחץ במים ולא כתיב מים חיים ואחר כך כתיב ואם פהרה מזובה ואקודם קאי על ורחץ במים ובכל הטמאים לא בעינן מים חיים רק בזב בלבד וכדחניא בת"כ פ' מצורע ורחץ במים במי מקוה ע"ש :

ו ומניין למדנו שיעור זה כך דרשו בת"כ פ' מצורע ורחץ במים את כל בשרו מים שכל בשרו עולה להם וכמה הן אמה על אמה ברום שלש אמות נמצאת אמה אומר שיעור המקוה ארבעים סאה עכ"ל מזה מבואר דשיעור זה הוא מן התורה ממש וזה שבש"ס נמצא בכ"מ מים שכל גופו עולה בהן וכמה הן אמה על אמה ברום ג' אמות ושיעור חכמים שיעור מקוה מ' סאה אין למעות שוהו מדרבנן מרקאמר שיעור חכמים דכבר כהב הריב"ש [סו' רל"ד] וז"ל וכל זה הוא מן התורה וחכמים שיעור שאמה על אמה ברום ג' אמות הם מ' סאה ושכך שיעור מקוה לכל התמונות שיהיו כלומר דתמונה זו צריך שיהיה מלא ושאר כל התמונות כל שיש בו מ' סאה די כל שהטובל יתכסה בו כל גופו וכו' שכך למדו חכמים מפי השמועה וכו' כמו שלמדו מהלכה למשה מסיני שאכילה הכתובה בתורה היא בכזית וכו' עכ"ל ומדבריו למדנו שזה שהוצרכו לומר ושיעור חכמים וכו' ה"פ שלא תאמר דהתורה חייבה שתהיה המקוה רק בתמונה זו אמה על אמה ברום ג' אלא אלא להיפך התורה חייבה שיהיה מ' סאה ורשאי להיות באיזה מדה ותמונה שירצה רק שכל גופו יתכסה בו והודיעה התורה בהלכה למשה מסיני שארבעים סאה על תמונה זו היא אמה על אמה ברום ג' א' וגם מה שאמרו צנחנות קנן כל שיעורי חכמים כן הוא בארבעים סאה הוא מובל וכו' ג"כ כהונס כן שיעורי חכמים שקבלו מהלל"מ שכן הוא ודו"ק] :

ז שנינו בת"כ פ' שמיני אי מה מעיין מטהר בווחלין אף מקוה מטהר בווחלין ת"ל אך מעיין המעיין מטהר בווחלין והמקוה באשבורן עכ"ל והלכה פסיקה היא בכל הש"ס דמעין מטהר אף בווחלין כלומר שהמים נוחלים ונמשכין אבל המקוה רק באשבורן כלומר נמוים ועומדים במקום אחד ולא שיהיו נוחלים

ונמשכים ולכן אם יש סדקים בדפנות המקוה שהמים נוחלים פסולה המקוה כמו שיתבאר ונראה מלשון הת"כ דמעין פשיטא שמטהר בווחלין והטעם שיש שהרי כן הוא הכריאה דמעיינות כמו כל הנהרות שנמשכין ממעיינות אבל המקוה של מי גשמים אין להם זחילה והמשכה בטבע ימ"מ המעיין מטהר גם באשבורן משום שיש הרבה מעיינות העומדים במקום אחד כמו הבארות החפורים שהמים עומדים במקום אחד ולכן המעיין מטהר בכל עניין :

ח ונראה דפסול ווחלין במקוה הוא מן התורה כיון דדרשינן לה מקרא וכן משמע בכל הש"ס דאין זה מדרבנן וכ"כ להדיא המהרי"ק [קט"ו] ומתרא"י [תס"ד סו' רל"ח] ורבינו הב"י בספרו הגדול רצה לדייק מדברי המרדכי דס"ל שהוא מדרבנן וקרא דת"כ אסמכתא בעלמא הוא מדכתב המרדכי בפ"ו דשבת לעניין טבילה בנהרות דאסור באיזה עיתים כמו שיתבאר מחששא שמא ירבו מי גשמים והם אסורים בזחילה וכתב על זה שאין להוציא לעו על הטובלים דחששא דרבנן הוא ע"ש וכבר השינו עליו [רמ"א] בד"מ חות ז' וז"ל דוודאי האיסור הוא מן התורה אך החששא הוי דרבנן דמן התורה אין לחשוש שמא ירבו המי גשמים וכן עיקר דלא כמו שראיתי מי שמתאמץ להוכיח דזהו מדרבנן וחלילה לומר כן ולכן בספק וחילה במקוה הוה ספיקא דאורייתא ולחומרא :

ט עוד איתא שם דמעין מטהר בכל שהוא והמקוה בארבעים סאה ויש בזה פלוגתא דרבוותא וז"ל המור ואף אם הטובל במעיין צריך שיהא בו מ' סאה אע"ג דמעין מטהר בכל שהוא היינו דווקא לכלים אבל אדם אף ע"פ שהוא קטן שכל גופו מתכסה בו בפחות מ"מ אין טבילה עולה בו אא"כ יהיה מ' סאה והרמב"ם והראב"ד כתבו דאף אדם מטהר במעיין בכל שהוא ור"י כתב כסברא ראשונה ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל עכ"ל וכן סתמו רבוותא בעלי הש"ע בסעי' א' ולא הביאו כלל דעת המקילים :

י והנה באמת אין ג"מ למעשה דרוב גופים אינם מתכסים בפחות מ' סאה שהרי מפני טעם זה הוי השיעור דמ' סאה כמו שנחבאר ובגוף גדול הרבה שגם מ' סאה לא יספיק לכיסוי כל הגוף פשיטא דגם במקוה וגם במעיין צריך יותר דהעיקר הוא מן התורה בכיסוי כל הגוף ובגוף קטן שבפחות די לו גם כן צריך מ' סאה כדעת האוסרים וכפסק המור והש"ע אמנם בספק אם היה בה מ' סאה וכבר טבילה לכאורא יש להתיר מטעם ס"ס שמא היה מ' סאה ואת"ל לא היה שמא הלכה כהמקילים וזה שיתבאר דבספק מ' סאה טמאה והיא משנה בפ"ב דמקואות והו במקוה ולא במעיין ואף שיש חזקת איסור הא קיי"ל בסו' ק"י דגם בחזקת איסור אמרינן ס"ס ע"ש וכן כששנים אומרים שהיה מ' סאה ושנים אומרים לא היה

עוד כמה הערות ובהשמעות כתב שזכו מחלוקת צירושלמי דמאי פ"ז ה"ד ובשנת פ"ח ה"א ע"ש].

סימן כז

בענין פסול זוחלין

כתב הריב"ש ז"ל צם ר"צ על מש"כ הרמב"ם ז"ל פ"ח ממקואות ה"ח ג' גוממיות העליונה ותחתונה של עשרים עשרים סאה ואמלעית של ארבעים ושטף של גשמים עובר ביניהם דאין זה חיבור ואין עובלין אלא באמלעית שאין הנזחלין מערבין וצ"ח הריב"ש ז"ל בטעם משום דכל זוחלין הוי קטפרס וקיי"ל דהנזק והקטפרס אינו חיבור, וצ"ח הריב"ש ז"ל יו"ד סימן ר"א סק"ה וס"ק ל"א כתב דעפ"י מתבאר הא דמקוה אינו מעבר בזוחלין ומעין מעבר בזוחלין והוא משום דמקוה הא לריכה שיעור ארבעים סאה וכיון דזוחלין אינם מחברין ליכא לירוף מ' סאה במקום אחד אבל מעין שפיר מעבר בזוחלין כיון דא"ל שיעור דמעין מעבר בכ"ש ואע"פ שאין להמים תורת חיבור כשהן נזחלין מ"מ כל משהו שבו מטהר.

ולענ"ד נראה דז"ל דהו שיעת רש"י ז"ל חולין דל"א ע"כ שכתב בד"ה חרדלית של גשמים וכו' ואין עובלין זו דהנזק והקטפרס אינם חיבור ולא הוי מקוה דארבעים סאה שהרי אין ארבעים סאה במקום אחד ואע"פ שיש שם הרבה למטה ולמעלה הא קתני אינו חיבור עכ"ל ובתוס' שם תפסו דכוונת רש"י ז"ל הוא משום שבאותה חרדלית של גשמים שטובל ליכא שם ארבעים סאה, והמים דקו וקיימי למעלה ולמטה אינם מחברים לכאן משום דנזק אינו חיבור והקשו על זה דהא אפילו איכא ארבעים סאה באותו מדרון שטובל

זה תמה הגרעק"א ז"ל דהא טעמא דירושלמי הוא משום דאין אדם מקדיש דבר שאינו ברשותו ור' ינאי הא סובר דאדם מקנה דשלכ"ל כמבואר בסוגיין דיבמות.

ולענ"ד יש לומר דהר"ש ז"ל סובר דהא דזודאי טבל לא התירו תנאי מע"ש אלא על דבר שברשותו הוא משום דלא התירו להפריש טבל ודאי בשנת א"כ חלה המעשר מערב שנת דל"כ הו"ל כמתקן גמור בשנת ומש"ה מהני תנאי רק בדבר שברשותו דאז נתפס חלות התרומה מע"ש על מה שיפריש בשנת [ובדמאי התירו אפילו בדבר שאינו ברשותו שאינו חל אלא בשנת זה אפילו למד"א אין אדם מקנה דשלכ"ל דלא מהני דיבורו של ע"ש כלום אלא מכיון שהפרשה הוא על דעה מה שהתנה מאתמול, קטציד לה עכשיו תרומה צומחשבה, וצירושלמי שם אמרינן דלריך לרחש בשפתיו ע"ש התירו בדמאי כשהתנה מאתמול שאינו נראה כ"כ כמתקן ממש, אבל דודאי טבל לא התירו לעשות הפרשה בשנת אלא כשבאמת חל מערב שנת והפרשה אינה אלא לצר מה שכבר חל וכמש"כ].

ולפ"ז י"ל דדוקא בדבר שברשותו התירו תנאי מע"ש, משום דחלות התרומה כבר חל מאתמול, ובשנת בשעת הפרשה אינו אלא מצר על מה חל מאתמול, אבל בדבר שלכ"ל או שאינו ברשותו דאפילו למד"א אדם מקנה דשלכ"ל מ"מ אינו חל אלא לכשיהא ברשותו וכמו שנתבאר לעיל וכמש"כ הריב"ש ז"ל בהדיא וכנ"ל נמלא בשעת הפרשה הוא אז ג"כ שעת חלות התרומה אפשר דכולא האי לא התירו בטבל ודאי ע"י תנאי דמע"ש דזה מחזי יותר כמתקן, והא דהתירו לר' ינאי היינו משום דמעשה הפרשה הו' מערב שנת.

[אח"ז] מלאתי בספר למח דוד על חידושי רעק"א ז"ל סי' קנ"ט שהעיר על ספיקו של רעק"א ז"ל אי שרי לעשות קנין מע"ש שיחול בשנת מהא דיבמות ל"ג וע"ש

הלכות מקואות סימן רא (סעיף א - ב)

באר הגולה

ו הוא לפי חשבון
אמה בת ר' טפחים
וחצי אצבע שהוא
כ"ד אצבעות וחצי
אצבע דאז יש
באמה על אמה
ת"ר אצבעות
וברום שלש אמות מ"ד אלפים וק"ח אצבעות ושלש חלקי שמינית אצבע ולא דק הרב בשמינית האצבע ולחומר: ז משנה סוף פ"ק דמקואות:

אם יכולה להתכסות כל גופה בהן בבית אחת (כ) וצריך שיעלה בתשבורת מ"ד אלף וק"ח אצבעות בגודל ועוד חצי אצבע (ד"ע נ"ה) (כא) וצריך שיהיה החריץ שבו המים (כב) גדול יותר משיעור זה כדי שכשתכנס הטובלת ויתפחו המים ישארו שם ארבעים סאה (מוס' פ' ערני פסמים):

ב (כג) * זמי

ביאורים

* מי מעיין מטהרים אף בזוחלין. וכ"ש באשבורן וכמש"כ בפנים ובטעמא דמילתא הבאנו מהפוסקים משום דאף באשבורן נקרא מעין וכן הוא בערה"ש ס"ז שכתב דיש הרבה מעיינות העומדים במקום אחד כמו הבארות החפורים שהמים עומדים במקום א' ויש להעיר ממה שכתב להלן סי"ח עלה דכתב דבארות החפורים נקראים מעין דאין לשאול ע"ז דמעין דרכו בזחילה ואנו רואים המים בבארות שנחים במקום א' ותיירץ חדא דמעין מטהר אף באשבורן ועוד דבאמת גם בבארות יש זחילה אלא שאינה ניכרת לעין דהא קמן דשואבין כל המים ולאחר שעה באים אחרים תחתיהם ומאין באו אם לא ע"י זחילה מגידי הארץ עכ"ד והשתא לפי תירוצו השני הא תו לא מצינו מעין שיהא באשבורן דאף הבארות הרי יש בהן זחילה ואפשר לתרץ עפ"מ דקיי"ל בסעיף נ"א דכל שאין הזחילה נראה לעין אין בה פסול זחילה ולפ"ז שפיר נימא דמצינו מעין המטהר באשבורן שהרי מעיינות אלו יש בהן תורת אשבורן דאין בהן פסול זחילה ואפ"ה לא קשיא מזה על מאי דאמרינן דמעין טבעו בזחילה משום דאף בארות אלו סו"ס יש בהם טבע דזחילה וכעין הך סברא כתבנו לקמן ס"ק ק':

(כ) וצריך שיעלה בתשבורת מ"ד אלף וכו'. ר"ל אם תחלק שיעור אמה על אמה ברום ג' אמות לחלקים של אצבעות יהיה החשבון מ"ד אלף וכו', ובש"ך האריך בביאור החשבון ע"ש ובמחצית השקל: (כא) וצריך שיהיה החריץ שבו המים גדול יותר משיעור זה וכו' ישארו שם מ"ס. פירוש אע"ג דשיעור המקוה היא אמה על אמה ברום ג' אמות מפני שיש בו כדי לכסות כל גופו של אדם וכנ"ל סק"ו וא"כ נשער במים הנשארים אחר שיכנס הנטבל לתוכה ולהכי קמ"ל דצריך כשיעור מים הממלאים מקום זה טרם יכנס בו הנטבל ועיין בביאורים ד"ה במי מקוה מה שכתבנו בטעמא דמילתא: (כב) גדול יותר משיעור זה וכו' ויתפחו המים ישארו שם מ"ס. (ס) ואם ישארו שם מ"ס רק שהמים עולים על כותלי המקוה ונשפכים לחוץ [פסל] ואינם תזורים] דינם כזוחלין (סג) אע"פ שאין הזחילה אלא מחמת כניסת האדם לתוך המקוה ופסולין במי גשמים וכדלקמן סעיף ב' (סג) ולפי היש מחמירין ברמ"א סעיף נ' שוב נפסלו כל המים שבמקוה ועל כן צריכים ליהרר שבור המקוה יהיה גדול כ"כ עד שלא יצאו המים בשעת הטבילה אפילו באדם גדול [סד] ומה שלא ביאר כן הרמ"א בהדיא כאן דלא סגי במה שישארו מ' סאה רק צריך

שכל המים לא יזחלו לחוץ הוא משום דהכא מיירי גם במעין (וכנ"ל בש"ע) דגביה ליכא פסול זוחלין וכדלקמן ס"ב: ב (כג) מי מעיין מטהרים אף בזוחלין ומי גשמים אין מטהרין אלא באשבורן. מי מעיין הם המים הנובעים מן הקרקע כמו באר מים חיים שמימיו נובעים מן המעיינות וכן הנהרות הנובעים מן המעין דינם כמעין [ובס"ק שבסמוך יבואר עוד בגדר באר ומעין]. וזוחלין פירושו (סה) שהם נמשכים והולכים כגון הנהרות שמושכין מגבוה לנמוך ואשבורן פירושו דהמים קוו וקיימי ויסוד הבדל זה שבין מעין למקוה דמעין מטהר בזוחלין ומקוה באשבורן הוא ממאי דדרשינן (סו) בתו"כ אך מעין ובור מקוה מים וגו' מעין מטהר בזוחלין אבל לא מקוה שאינה מטהרת אלא באשבורן (סז) דמעין פשיטא לן דמטהר בזוחלין משום דכך הוא דרך המעין להיות זוחל (סת) על הארץ מפני שמימיו נובעים אבל סתם בור ומקוה אינם זוחלים ונמשכים בטבען מפני שנעשים ממי גשמים שהם מכוונסים ועומדים כגון מי גשמים שירדו על ההרים ונזחלו ונאספו לתוך הגומא א"נ שירדו מתחילה לתוך הגומא וכך הוא לשון מקוה שהמים שבה הם באשבורן וכדכתיב (בראשית א' ט') יקוו המים אל מקום אחד וקמ"ל התו"כ דאין

צינונים

(ס) הכל כשנ"ח מעיל נדקה סימן ל"ט ומ"א [והוצא גם צ"ח] ונוצ"ח סימן קל"ז וצית שלמה ח"צ ס"ס ע"ז: (סא) שאם חחרים כחצ הרמ"א סעיף ג' דלא מיקרי זחילה מיהו יש שפוסלים אף בזה וכמש"כ שם תשכ"ט: (סב) עיין לקמן ס"ק תת"ו דהסכמת האחרונים דלא כהש"ך שם: (סג) כנ"ל אות ס' וכן הוא בהדיא במדרכי וכדלקמן ס"ק תשכ"ג: (סד) נוצ"ח וע"ע צמתי"ל בזה: (סה) רש"י שבת ס"ה ז': (סו) פרשתא ט' והוצא צפוסקיס: (סז) לנזם וערה"ש ס"ז ומקורם מהר"ש נדרים מ' א' ומדרכי שזעפות סימן תשמ"ה והוצא גם צמ"י עמוד רל"ו וכן מנזאר צרש"י שבת ק"ט א' [והוצא דצ"ו לקמן ס"ק ק'] ועיין צינאורים ר"ש סעיף ה' מש"כ צינאור דצ"ו הלנזם דהתם: (סת) עיין צינאורים ס"ה ד"ה אלל אס:

הלכות מקואות סימן רא (סעיף ב)

באר הגולה

ח טור וכ"כ

התוס' שבת דף ס"ה ע"ב וכן נראה מדברי הרמב"ם בפ"ט מהלכות מקואות ויש"פ וטעמא דמלתא משום דמעין נקרא בכל ענין בין בזוחלין בין באשבורן אבל מקוה אינו נקרא אלא באשבורן כדכתיב יקוו המים אל מקום אחד וכהאי גוונא מפרשים מקוה דכתיב בקרא:

(כד) * מעיין מטהרים "אף

ביאורים

* מעיין מטהרים אף בזוחלין. ובפנים כתבנו דאם מרחיב או מאריך את המעין ע"י שחופר לפניו או בצידו ועתה הוא נזחל למקומות החדשים נמי דינו כמעין אע"פ שהרחבה זו נעשית בידי אדם משום דבהויית המים לא עשה כלום והנה דעת הר"ש דכה"ג אינו מטהר בזוחלין שכן מפרש מתני' פ"ה מ"ג מעין שהוא משוך כנדל ריבה והמשיכו הרי הוא כמו שהיה ופי' דלא שריבה עליו מים שאובים אלא ר"ל שעשה בריכות לכל המקומות שהיה מושך (והיינו כנדל שהוא שרץ מרבה רגלים ואף מעין זה יש לו עתה כמה בריכות הנמשכות ממנו) וקמ"ל דמקומות אלו אינם מטהרים בזוחלים והכי מפרש גם לתוספתא שהביא שם דמעין שמימיו מועטין וריבה עליו והרחיבו דאינו מטהר בזוחלין אלא עד מקום שיכול להלך מתחילתו ומפרש

חלקת בנימין

ללמוד מקוה ממעין לומר שאף המקוה תטהר גם בזוחלין דמלת אך מיעוטא היא ולפיכך אין המקוה מטהרת אלא אחר שהמים נחו בה (ט) ולא דרך זחילתן כשהם נמשכים ויורדים לתוכה דעדיין אינו נקרא מקוה (וגם אינו כשר מתורת מעין משום דאין המים נובעים מן הקרקע רק ממי גשמים) ומ"מ (ע) מעין מטהר אף באשבורן (עא) משום דנקרא מעין אף באשבורן (עב) שכן דרך הרבה מעיינות שהן עומדים במקום אחד (עג) כגון הבארות החפורים שהמים שבהם עומדים במקום אחד [ועיין לקמן בסמוך מה שנכתוב בעיקר דין זה] משא"כ מקוה דלא נקרא מקוה אלא באשבורן: (כד) מעיין מטהרים אף בזוחלין. ולעיל בסמוך כתבנו דבארות החפורים שהמים נובעים בהם הרי הם מעין שכן הסכימו (עד) הפוסקים ובכלל זה המקואות שמימיהן ממקורות של מעין שמימיהם

עומדים (עה) דדינם כמעין, (עו) ואע"פ שהבארות עשויים בידי אדם שחופרים בארץ בעומק עד שהמים נובעים מהם וקיי"ל דמעין הוא הנעשה בידי שמים ולא בידי אדם ומה"ט פסלינן שאובין לקמן סעיף ג' משום דבעינן דומיא דמעין שהוא בידי שמים שאני התם שהמים באו לכאן ע"י אדם כגון אם מילא בכתף אבל החופר באר הרי המים נתהוו כאן בידי שמים אלא שהיו מכוסים מחמת שהמעין היה סתום בעפר והאדם רק הסיר העפר עד שנתגלו המים אבל בהויית המים לא עשה כלום והרי זה דומה למעין שהוא מוקף גדר אבנים כל סביביו שא"א ליכנס שם ובא זה והרס החומה דודאי יש לו דין מעין גמור הואיל ולא עשה מעשה בהויית המים וכן בזה (עז) ואפילו אם מרחיב או מאריך את המעין ע"י שחופר לפניו או בצידו ועתה הוא נזחל למקומות החדשים נמי דינו כמעין אע"פ שהרחבה זו נעשית בידי אדם משום דבהויית המים לא עשה כלום וכתב (עח) בגידולי טהרה בביאור ההבדל בין מעין לבאר דשם מעין יורה על עצם המים המתהווים בטבע מן הקרקע שלא חלו בו ידי אדם ושם באר יורה על מעשה ידי אדם במה שעשה תיקון לגלות המעין כגון לחפור בקרקע עד שמתגלה המעין א"נ שמרחיב גבול המעין שיתפשטו מימיו באורך ורוחב ונמצא שכל באר הוא מעין אבל לא כל מעין הוא באר, וכל זה בבאר שמימיו נובעים ממקור שבקרקע (עט) ובזה אפילו אם אין בפי מקורו כשיעור שפופרת הנוד הוי בדין מעין (פ) אבל מי תמציות אין דינם כמי מעין רק כמי גשמים שאם נקוו מ' סאה מטהרים כדין מקוה ומי תמציות הן מהגשמים היורדים על ההרים ומתמצין המים ומבעבעין מן ההרים לאחר שפסקו הגשמים (פא) דליכא שביל של מים הבא מן המעין שתחת הקרקע רק בא מזיעת המים הספוגין בקרקע, (פב) ודע דאע"ג דמי המעין

צינונים

(סג) מלשון רש"י שבת ס"ה ז' ונדה ס"ו א': (ע) וכדעת כל הפוסקים וכמו שהביא ד"י עמוד רל"ז מלכד הרא"ה [הוצא בשמ"ק צ"ה י"ז ז' וכן נראה מדברי הריטב"א מכות ד' א' בשמו וכמו שהעמיק ה"י צדקה"ב עמוד רמ"ג] שלא מצינו לו חזר וכמש"כ בשמלה סק"ו: (פא) רא"ש ומרדכי הנ"ל וכן הוא בלבוש: (עב) לבוש וערה"ש: (עג) ערה"ש: (עד) לבוש סוף ס"ב וחכ"א כלל קכ"ב דין ה' וערה"ש ס"ו וי"ח ומקור הדברים במהרי"ק ר"ס נ"ו [נדלגה כדעת השואל שם ועיין בערה"ש סעיף ק"ן] וכן סתם צ"י עמוד רכ"ז וצ"ח סק"א וכן מוכח בספרי חקת עלה דונתן עליו מים חיים וגו' דמימי מהא דכתיב ויחפרו עבדי יצחק וגו' בלר מים חיים דבאר דינו כמעין ע"ש צ"י הנ"ל: (עה) צ"י עמוד רנ"ג וש"ך סק"מ [ועיין צביאורים סעיף ט"ו ד"ה ומעין כל שהוא מש"כ צדכיהס] ורמזו ע"ז גם צדכיהס דלעיל הנ"ל בסמוך וכן מצויר בש"ע סעיף מ"ז ע"ש צ"ח חערה"ה: (עו) מהרי"ק והעמיקו גם צ"י ולבוש וערה"ש הנ"ל: (עז) עיין צביאורים מש"כ צביאור דין זה ומה שכתבנו בסופו דאפשר שיש להחמיר בזה: (עח) בשו"ת ר"ס ז': (עט) חזו"א חנינא סימן ג' ריש סק"ה וקמא סימן ה' סק"ט [וע"ע לקמן ס"ק קע"ג]: (פ) מתני' פ"ה מ"ד ומ"ו עס פירוש הרע"ב ושאר הראשונים שם וכן העמיק בערה"ש סעיף ק"ו דין זה: (פא) מדברי החזו"א קמא סימן א' סק"ו ומנינא סימן ג' סק"ה [וראה בהמשך הדברים צפנים] וכן מצויר בגידו"ט שם ד"ה וכ"ז: (פב) הכל מהחזו"א פרה סימן י"ג ס"ק י"ד וכן מצויר מהא דלמרינן נהרא מכיפיה מיכריך ודלקמן ס"ק מ"ה. וכתב עוד שם דעיקר המעיינות הוא ממי היס וכדכתיב כל הנחלים הולכים וגו' ועיין צביאורים ד"ה דעיקר גידול:

ק. שם [עמוד] לפרוט
הר"ם [מקואות שם]:
קבל. שם בשם אביו
הר"ם [שם] ש"ח כלל לא
סימן ה' ממשנה סוף
פרק ה' מטבילין
במדרגות וכו' ומודים
שהוא גורר בכלים:
קכ. הרשב"א בשער
המים בסוף מורה הדין
[שער ב]:
קכב. משנה ו' פרק ו'
דמקואות [רשב"א שם
שער י']:
קכד. שיעורו מפורש
לעיל סעיף מ':
(*) ו' והני מיני
להכשיר אבל לפסול
מקוה החסר על ידי
השקת מים שאזינן לדרך
שהיה כנגד הנקב ג'
לגזין מים שאזינן
לדלעיל בסעיף י"ח:

קח וכו' זה דוקא כו'. לכאורה משמע דר"ל דאם בזה ממעיין
אע"פ שהפסק המעיין דין מעיין עליה לטהר בזוחלין, כדליתא
במהרי"ק [שם קטן]. דאי בזה לאפוקי אם הוא מעיין עדיין, פשיטא.
וכן משמע הלשון בזה ממעיין. אבל בס"ק ל' הקשיתי על דברי
מהרי"ק דכשהפסק המעיין שוב
אין שם מעיין עליו, וא"כ י"ל
דמיירי הכא דעדיין בזה ממעיין
ושלל תלמוד כיון דמקוה הוא
במקום מכוסה נחוש לחילומה קא
משמע לן: קט מקוה פסול.
דוקא הפסול מדאורייתא בעי
כשפוסת הגוד, אבל הפסול
מדרבנן סגי כשערה, כדלקמן
סעיף נ"ג: קי וק"ו חז"ל המים
כו'. כלומר, לאפוקי מאותן
פוסקים דסברי דסגי שהנקב יהא
כשפוסת הגוד אע"פ שאין קילות
המים גדול כל כך, אלא צעין
שקילות המים יהא כשפוסת הגוד:

(סא) ויש מי שמתיר כו'. הוא הר"ם [ש"ח כלל לא סימן ד—ו]
שהבאתי בסעיף מ' [ס"ק מח]. וכחז' מו"ח [ב"ח עמוד רפה ד"ה וי"ח]
לדלעיל גבי הנקת המקוה כולי עלמא מודים שפוקקין הנקבים בדבר
המקבל טומאה, שלא בזה אלא לנגד המקוה שלא יצאו המים לשם.
ואיני מכיר חילוק זה, דהא גם
כאן אין עושה כן אלא שלא יוצאו
המים דרך שם:

לחוש לחילומה [צ"ח מ"ה] ואין יציאת המים קרוי זוחלין אלא כשאין חוזרין למקוה אבל כשיוצאין
מעט וחוזרין שם לא מקרי זחילה: [צ"ח כ] ואם בא לסתום הסדק כדי שישארו בו
ארבעים סאה ק"ל לא יסתום אותו בידו ולא בכל דבר [ל"ה] המקבל טומאה
קכ (סא) [צ"ח צ"ח] ויש מי (עט) שמתיר לסתום בכל דבר שמקבל טומאה:

נא קכ [צ"ח ג] ניקב המקוה ומימיו נוטפים מעט מעט [ל"ה] או נבלעין בקרקע מעט
מעט כשר לפי שאין זחילתו ניכרת:

נב קכ [צ"ח] הבא לערב קמ מקוה פסול או חסר עם מקוה בשר להכשירו
או ששניהם חסרים וכו' לערבם להכשירם צריך שיחא נקב שביניהם
רחב קכ (פ) כשפוסת הנאד (י) הגה קי [צ"ח ש] וקילות המים יהיה כרוחב

ערך דהם למהרי"ק

סעיף נב (ערך רחב כשפוסת הנאד כו', ורום המים כשיעור הנקב ויש אומרים קליפת השום:

ביאור הגר"א

כן אף בזוחלין לא יטהר, כנזכר לעיל [ס"ק צא] דאין קטפרס חיבור, ובהדיא
תנן במתניתין שלשה מקואות, ולא במעיינות, ובמתניתין סוף פרק ז' מחט
שהיא כו', וכמו שכתוב לקמן סעיף י"ז בהג"ה: [צ"ח] [ש"ח] ואם בא כו'.
כפירוש הר"ש [שם פ"ה משנה ה' וכו' וי"ח]: [צ"ח] ויש כו'. שכתבתי למתניתין
דרך אחר, וכנזכר לעיל סעיף י"ד וסעיף מ"ח. וראיה דמותר כהאי גוונא,
ממתניתין ו' פרק ה' ומודים כו' וכלים שגדר כו', ועיי' רא"ש שם [הלכות]
מקואות סימן יא: ש"ח כלל לא סימן ד: [צ"ח] [פנ"ח] נא ניקב כו', דברי המחבר
תמוהין, דהרשב"א [והר"ה הכהן שער המים שער ב' כתב לשיטתו דסבירא ליה
כפירוש הר"ש [מקואות פ"ה משנה ה']. אבל לפי מה שכתב בסעיף הקודם דאין
נפסל אלא אם כן לא יסאר מ' סאה, ואז אף ככהאי גוונא פסול: [צ"ח] [פנ"ח]
[נא] הבא כו'. [מקואות] מתניתין ז' פרק ו', וכפירוש הרא"ש שם ובפסקיו [הלכות]
מקואות] סימן ט"ו שאוב כו' או כו', אבל הר"ש לא כתב אלא שנים
האחרונים, וכמו שכתוב בסעיף ג', לכן כתב המחבר פסול במקום שאוב,
דבפסול מודה, כמו שכתב שם בהג"ה ודוקא בפסול כו', ודמהני השקה
בשאוב, מתניתין ב' פרק ג' ומתניתין ג' פרק ו' ומתניתין ח' שם. ובחסר בצד
שלם, מתניתין א' וה' שם, ושאר מקומות. וב' חסרין, מתניתין ג' שם. ודוקא
כשפוסת הגוד, מתניתין ה"ל ומתניתין א' וה' שם, וכל שכן בשתינת חסרים:
[צ"ח] [והנה] וק"ו כו'. ר"ש סוף פרק ח' דטהרות, ועוד יש לפרש דכל מקום
שהמים מתערבים דרך נקב כו', וניחא השתא כו', וכן כתבו תוספות דחיגה
כ"א ב' ד"ה כעוביה כו', וביבמות ט"ו א' ד"ה עירוב כו', ובגיטין ט"ז א' ד"ה
הניצוק כו', דלא כר"ת, עיי' שם ושם:

באר היטב

(עז) במעיין. לר"ל לומר דמיירי הכא דעדיין בזה ממעיין, ושלל תלמוד כיון
דמקוה הוא במקום מכוסה נחוש לחילומה, קא משמע לן, ש"ך [ס"ק קטן]:
(עט) שמתיר. כחז' הב"ח, לדלעיל גבי הנקת המקוה כולי עלמא מודים
שפוקקין הנקבים בדבר המקבל טומאה, שלא בזה אלא לנגד המקוה שלא
יצאו המים לשם. ואיני מכיר חילוק זה, דהא גם כאן אין עושה אלא שלא
יוצאו המים דרך שם, עכ"ל הט"ו [ס"ק סא] [ועיי' לעיל מה שכתבתי בס"ק
ס"ז]: (פ) כשפוסת. כחז' הש"ך [ס"ק קט], ודוקא מקוה הפסול
מדאורייתא, אבל הפסול מדרבנן סגי כשערה, כדלקמן סעיף נ"ג:

באמצעות, שיש בה מ' סאה, והביאה תוספות שם [ע"כ] סוף ד"ה בתחתונה
ור"ש מתניתין ה' פרק ז', וכן פסק הרמב"ם [מקואות ח' ח] וש"ח בסעיף ס',
שלש כו'. שאין הזוחלין כו'. אלמא באמצעות מותר, אע"ג שחורדלין עובר
והרי הן נזחלין. ומזה ג"כ ראיה דאם לא יסאר מ' סאה דאין טובלין בו, דלהכי
אין מטבילין בעלייתו ולא בתחתונה, והטעם, דאין הזוחלין מערבין, כמו
שכתב הרמב"ם, וכמו שכתוב בסוף פרק ח' דטהרות הקטפרס אין חיבור כו'
והאשבורן חיבור, והוא הדין למקוה שלא יסאר כו', דאינה מצטרפת עם
היוצאים, דהן זוחלין וקטפרס, מה שאין כן אם יסאר מ' סאה, דאין צורך
לצירופו. וכמו באמצעות הנ"ל. וזהו הטעם דמעט מטהר בזוחלין ומקוה דוקא
באשבורן, דזוחלין אינן מצטרפין למ' סאה, מה שאין כן מעט מטהר בכל
שהוא, וכמו שכתב הר"ש, ועיי' שם בסיומן רצ"ב: [צ"ח] וכו' זה דוקא כו',
כמו שכתוב בתוספתא [מקואות פ"ה הלכה ו] והביאה הר"ש [מקואות] סוף מתניתין
ו' פרק א', החופר בצד מעיין כו', ובמתניתין ו' פרק ה' גל שנתלש כו', ובפרק
ב' דחיגה (י"ט א'), ובפרק ב' דזוחלין ולא, כן מטבילין בראשין כו'. ודוקא
שהיא באה עכשיו, אבל אם נפסקה מכבר לא, כמו שכתוב בתוספתא הנ"ל
החופר בצד במעיין כו' פסקו מלהיות כו', ובמתניתין ריש פרק ה' העבירו
ברכה כו'. [צ"ח] ואין כו', ממה שכתוב במתניתין ג' פרק ו' שלש מקואות
כו' והטובלין טהורין, אע"ג שאין בהן מ' סאה, אם לא על ידי תערובתן
בזחילה, ודלא כמו שנדחק במהרי"ק שם [שורש קטן] דהיה במעיין, דאם כן
אפילו בסיפא נמי, והצורך לדיחך דמיירי לאדם ואין מטהר בכל שהוא, כמו
שכתוב בסעיף מ' בהג"ה, וכבר הסכימו כל הפוסקים דלא כותיה. ועוד, דאם

פתחי תשובה

(לד) באה ממעיין. עיי' ש"ך ס"ק ק"ח שכתב דמיירי הכא דעדיין בא ממעיין,
אבל כשהפסק המעיין שוב אין דין מעיין עליו. עיי' בתשובת מעיל צדקה
סימן ל"ט שביאר עוד, דהא דמהני החיבור למעיין לטהר המקוה בזוחלין
הינו כשיורד קילוח המעיין לתוך המקוה והמעיין זוחל, אבל אם המעיין
עומד שם זוחל למקום אחר ומה המקוה רק נוגעים להמעיין, אינו חיבור
לטהר המקוה בזוחלין, כי אם לזה מועיל לענין פסול שאיבה ולטהר בכל
שהוא. ומכל שכן אם המקוה מקלחת להמעיין שאינו מועיל החיבור, וכן אם
בימי הקור המים שבצינורות נגלדים, ודאי מקרי מופסק מן המעיין, ואפילו
בימות החמה יש לגזור אטו ימי הקור, ע"ש. ועיי' מה שכתבתי לעיל ס"ק ג'

עוד בשמו [ועיי' מה שכתבתי לעיל סעיף י' ס"ק י' בד"ה דין מקוה, בשם תשובת חתם סופר, שדעתו דכל זמן שנבקי הזחילות פתוחים טובלים, ואין להחמיר
לגזור כו', ע"ש]: (לה) המקבל טומאה. עיי' בתשובת נודע ביהודה תניינא חלק י"ד סימן קל"ז שנשאל במקוה שאינו מי מעיין רק מי גשמים, ולפי שהמים
נבלעים בקרקע מעט מעט קבעו נסרים סביב וגם בקרקעיתו, והנסרים קבועים ביהדות של ברזל, אם יש בזה חשש דהוי המעמיד הוויתור ע"י דבר המקבל
טומאה, והשיב, דאם לקחו יתרות חדשים בורא אין שום חשש. ואפילו אם לקחו יתרות ישנים שכבר נשתמשו בחלוש, כמו בתיבות וכיוצא בהן, וכבר ירדה
להם קבלת טומאה, ואילו לא עלו מטומאתן אף שחברם בקרקע, מכל מקום יש להקל, כיון שהמקוה לא נפרץ, ובלעיה זו שנבלעים בקרקע מעט מעט לא
מקרי זוחלין, כבסעיף שאחר זה, אין הנסרים גורמים שום טהרה, אלא מניעת הפסול שעתיד לבא, לא מקרי זה הוויתור ע"י דבר המקבל טומאה, ע"ש [ועיי'
בתשובת חתם סופר (י"ד) סימן י"ד שגדול אחד הקשה על זה משיתר ר"ת בסוכה דף י"ד [ע"א תוספות ד"ה פירס] בפירס עליה סדק, והוא ז"ל כתב ליישב
קושיותיו, ודברי הגורע ביהודה נכונים, וראוי לסמוך עליו לדינא, ע"ש. ושם בסיומן ר"ח אורות מקוה של מי גשמים העשויה בגיגית טמונה בקרקע בחלכה
אך נקובה בשולים להוציא משם המים לנקותה, והברזא מנחושת, אי יש לחוש בזה משום היה בטהרה, והשיב דאין בזה שום חשש, כי הברזא הלו אינו
מקבל טומאה, ע"ש]: (לו) או נבלעין בקרקע. [ועיי' בתשובת חתם סופר (י"ד) סימן ר"א דהוא הדין מה שנבלע מבין רצפת אבנים, דמה לי בלוע בקרקע
או באבנים, כיון שאין זחילת ניכרת ליכא למיחש. עיי' שם עוד מה שכתב לפלפל בזה, ועיי' מה שכתבתי לעיל סימן קצ"ח ס"ק ט"ו ס"ק יט]:

אוצר מפרשים

נב (ש"ח סעיף ז) מקוה וכו' ואם בא לכתוב וכו', עיי' תשובתי [חתם סופר] חלק י"ד סימן
רי"א: (ח) [חתם סופר מהרי"ב]

ציונים לרמ"א עם ציונים מהש"ך

מג"א אגור סימן אלף תי
בשם אביו:
מד [עמוד רפה ד"ה]
וכחנ' בשם מהרי"ק
בשורש קנ"ו:
מה ריב"ש סימן רצ"ב:
מ"ו ריב"ש סימן רצ"ב:
בשם (א') [ריב"ח]
המפרשים וכן כתב הבי"י
[עמוד רפה ד"ה ומדנר]
בשם הפוסקים:

נקודות חכמה

ה' (שם ס"ח סא) ואיני
סביר חילוק זה כו',
החילוק פשוט, דהתם
עדיין אין כלל מקוה אלא
שרוה לפקוק [ולנגסה,
אבל הכא רואה להכשיר
המקוה, וק"ל:

הגהות והערות

פ"ח הסופה ממנהדות
אמ"ל מנ"ח:
פ"ח כן הניח ושלל
[לחם ס"ק רח] וכן משמע
בר"ש שם ד"ה אלא
נזעזע:

כל העת ונמצא שנשאר שם לעולם שיעור מקוה כשרה. אבל אם כן הוא נתן סאה ונטל סאה בשאובין שלהרמב"ם פסול והש"ך בס"ק כ"ג כתב שיש להחמיר בדבריו.

ובעצם הדבר אם הפילטער מק"ט ואם יש בהמים הנכנסים לשם פסול שאובין. הנה אם הוא כלי שיכולין להשתמש בו גם בלא חבור הרי לא נעשה לקרקע ומק"ט אף לאחר שחברו לקרקע וכ"ש שעושה שאובין. ואם אין יכולין להשתמש בו אלא בתבור הרי נעשה על דעת לקבעו בקרקע ואינו מק"ט אף קודם שחברו אבל עכ"פ עושה דין שאובין כיון שעשאו כלי ואח"כ קבעו. ועיין בספרי דברות משה סי' מ"ד ענף ג' שבארתי כן באורך. ולכן לשיטת הרמב"ם פסולה לטבול שם שיש לנו להחמיר בדבר הש"ך.

ומצד זחילה יותר נוטה שאין כאן פסול כיון דבאים להפילטער וחוזרים למקומם כדאיתא ברמ"א סעי' ג' מהריב"ש. ומש"כ הרמ"א כשיוצאין מעט וחוזרין שם לא מיקרי זחילה נראה דלאו דוקא מעט ולא מצאתי לא בריב"ש ולא בד"מ אות כ"ו לשון מעט. ולכן היה כשר להמכשירין נתן ונטל בשאובין אבל קצת יש להסתפק אולי מעט דוקא והיה טוב להפסיק עבודת הפילטער בשעת הטבילה כמו שכתבת. אבל הא אין להתיר מצד שיטת הרמב"ם.

ובדבר הסתימה מקום שיוצאין המים לחוץ בעת הנקוי צריך לידע כמה נסתם שם אם הוא של מתכת ויכולים לסלקו בלא שבירה משום שנעשה בסראיפן או יש טעם גדול להחשיב זה עצמו כלי ומק"ט. דלחיצת הכפתור של העלעקטערע הוא רק לפתוח ולסגור דלת הסתימה לכן תראה בעיניך ותודיעני. אבל למעשה הא בכל אופן יש לאסור מצד שיטת הרמב"ם.

ידידו,

משה פיינשטיין

סימן קיא

בענין השקה זוריעת למקוה כשרה ואם יש מעלה בשתי בורות חדא להשקה וחדא לזריעה

מע"כ ידידי הרה"ג מהר"ר מנחם פעלדמאן שליט"א.

הנקב שהולך משם להמקוה. ובור השני יהיה להשקה בנקב גדול כשפוח"ג ויהיה הנקב בשוה ולא בשיפוע מלמעלה למטה שלא יהיה קטפרס. וטוב שיהיה הנקב סתום עד אחר שתתמלא המקוה ואז יפתחו הנקב וישקו רגע אחד ויסתמוהו כי לשיטת ר' ירוחם שכתב הש"ך בס"ק קי"ב שיש להחמיר לכתחלה. אין לחוש בכאן משום דלדידיה סגי בהבור הראשון שהמים נזרעו שם ובור השני הוא לצאת שיטת הראב"ד שלדידיה סגי בהשקה רגע אחד כדברתי זה באיזה תשובה. ולכן טוב לסתום תיכף שלא יצאו משם הרבה מים דמי הגשמים.

ומה שמסר לי הגאב"ד מדינאו שיש בכל בור מחיצה באמצע הגובה בנקב כשפוח"ג. אין ידוע לי הצורך בזה לפי הדין שידוע שיש בילה והמים נחשבו מעורבים. ולומר שנשארו בתחתון לעולם המים דגשמים אף שיש נקב כשפוח"ג ויותר היא סברא חיצונית בלא מקור וגם היא כנגד הגמ'. ועיין בזבחים דף פ' דלרבנן יש בילה לכו"ע ורק לר"א איכא ר' אשי דסבר אין בילה.

ידידו,

משה פיינשטיין

סימן קי

בסווימינג פול ויש שם פילטער אם אפשר לטבול שם

ו' אייר תשי"ז.

מע"כ ידידי תלמידי הרה"ג מהר"ר אפרים גרינבלאט שליט"א.

הנה בדבר הסווימינג פול אשר נעשה בקרקע באופן שכשר למקוה ומתחלה יורדים לשם מי גשמים יותר מארבעים סאה ואח"כ פותחים הברזא שלמעלה מהכותל ומתמלאת שכבר לא פוסלים. אבל יש פילטער שע"י עלעקטערע יוצאים המים אל הפילטער ומתנגקים שם המים מהלכלוך וחוזרים אל הסווימינג פול וכתבת שאף אם נניח שהמים שבה פילטער הם שאובין מ"מ לא פוסלים את המקוה משום דיש כאן מקוה כשרה. לא מובן לי כהוגן אופן העשייה דהרי כל המים דוצים לנקות אבל חושבני שכל העת נכנסין שם מקצת ויוצאין בחזרה

חלי שייך בהם פסול זוחלין לדעת מן הדברים והמחזיקים בשיטתו שזדואי יש לחוש לדבריהם.

ג) גם פשוט כי צעה שזדואי המים אל הפילטע'ר שהוא כלי נעשו המים שאזובים, ואם אינו חוזר ומשיקם אחר שהחזרו אל עוקת הטבילה עכ"פ לרגע א', הרי הם נשארם בפסולם לכוי"ע דהיינו אפי' לדעת השו"ע (סי' ר"א סעי' ר"צ) שז', שאפי' הושק רק לרגע נשאר ללעולם בהכשרו וכמבואר שם בפ"ת (סקל"ז) צטס הנוצ"י וכ"כ גם הח"ס (חיו"ד סי' ר"צ) להקל, דלית דחש לחומרת הרביונו וירוחם ע"ש, אי"כ בגד"ד נשאר המים בפסולם לכוי"ע כיון שנעשו שאזובים אחר ההשקה. וגם אם חוזר ומשיקם אחר שהחזרו מן הפילטע'ר אל עוקת הטבילה, עכ"פ הוחזרו כל המים אל המקור כשהם שאזובים צלי המשכה.

מרב ערדותי אי אפשר לי להאריך כעת יותר וכו' שותיו אריך צעוב וצנעימים צריות גופא והורא מעליא כצרכה וידור דושת"ה חוך לפי לרחמי ה' כי לא כלל. וינא יליץ ב' לם' נשא את ראש ה' השליה.

סימן צט

דין סיום מסכתא או סדר משניות להפטר על ידו מתענית בכורים בערב ספח.

ע"ד זכור וכו' שרגיל ה' כל שנה צערז פסח להשתחף בשמחה סיום מסכתא ולהפטר ע"כ מחובת התענית בער"פ. צרם השנה נחכוה אללו דבר ציוס י"א בניסן שצסיבתו יכ"י מוכרה לנסוע לארלו"צ כך שימלא ערז פסח עד אחר חלות בדרך באופן שלא יכ"י באפשרותו להשתחף באותו יום בשמחה סיום מסכתא, ולהספיק ללמוד מסכתא ולגומרה עד ער"פ קלר הזמן, על כן שאל אם סגי שלמוד מסכתא משניות ולעשות סיום על זה בהיותו בדרך ציוו לבין עמלו ולסעוד אח"כ סעודת מצוה, אי יאות למיעבד הכי עכ"ש.

א) כבר נמלא מה בספרי שו"ת האחרונים עיי' שו"ת פרי השרה (ח"צ סי' ל"ב אות ב') שהשיב צוה, דלדין שאין עמלים כ"כ בלימוד משניות גרידא, לא נקרא מסכתא להיות סיומה שמחה של מצוה רק כשלומד עם גמרא. ועיי' עוד לו (שם ח"ג סי' ל"א) דמי שהוא ח"ה ושגור צפיו גם קלת גמרא וע"כ כשלומד משניות עם פירוש הרע"ב ותו"ע הוא מבין היטב וימלא הרבה עניינים משמחי לב צודא'י יכול לעשות סיום גם על מסכתא משניות. אבל אלו שאינם יודעים לורה' דשמחה ומי' לומדים משניות אעפ"י שזדואי יש להם שכר ע"ז, אין שייך לעשות סיום מסכתא ע"ז. וגם לפי מה שאין אין עמלים בלימוד משניות גרידא לא נקרא מסכתא רק עם גמרא ע"ה. — אמנם בשו"ת פני מבין (חאו"א סי' ק"ג ד"ה הנה מקור), בחוך הדברים שם, נוחן טעם למש"כ השואל, שאין נזהגין לעשות סיום מסכתא בלימוד משניות, כי עיקר סיום מסכתא הוא מפני שיגע וזכה לסיים מסכתא, ובמשניות שלומדים כפשוטו, באפשרותם לסיים כמה וכמה מסכתות בשעות שחיים שכן ארבע לכן לא נהגו לעשות סעודה רק אם סיימו כל שיתא סדרי משה או עכ"פ סדר אחד וגם למדו להבין

להקים מצב מיד (אות א'). — 3) לכוונתם להעמיד מצב אחר כלות ז' ימי אבילות, כל שמפנה את המט אחר ז' ימי אבילות, מותר להעמיד מצב ביום מחר אבל לא ציומו (אות ד' ה'). — 4) נחפנה היום ונקבר מחר או אח"כ, מותר להקים מצב גם ביום הקבורה (אות ו'). — 5) נקבר קודם חג השבועות ונכב שעה אחת אבילות קודם הרגל מותר להקים מצב על קברו אחר החג אפי' חוך ז' לקבורתו (אות ח'). — 6) נקבר קודם חג השבועות ולא נכב שעה אחת קודם הרגל וכן הקובר את מחר צרגל, לא יקימו מצב גם אחר ז' מיום הקבורה עד אשר יעברו ז' ימי האבילות (אות ט'). וינא יליץ עש"ק יתרו תש"ז לפ"ק.

סימן צח

דין מפננת הנקרא פילטע'ר להשתמש בו לניקוי מי המקוה.

אחדשה"ט ושח"ה, מכתב כהר"ג שליט"א בשעתו לנכון הביעני. שמחתי בהודעתו כי בעזרתו ית"ש הנו עומד כבר באמצע הדפסת ספרו ספיר ויהלום יקר הערך נקוב צטס עהרת יו"ע על מס' והלכות מקואות ח"ד, ויכ"ר שיזכה לצרך על הגמרו במהרה. כן אני תפלה וצרכה ירפאהו ה' ויחלימהו ולחיתו הראשון ויציבו לעמוד על משמרתו משמרת הקודש לעהרה ולקדושה אחיה"ר.

א) ואשר צקשי להודיעו חו"ד הפני' צדצר מסגנת הנקראת פילטע'ר שמשמשין בה לניקוי מי צריכות שחי, אם מותר להשתמש בה גם לניקוי מי מקוה או שיש לפוסלה משום שאזובין וחשש זוחלין. לעני' פשוט צטס' דהריווהו פסולי חיתוכו צי. ואם כי מבואר ברמ"א (סי' ר"א סעי' ג') שאם המים יולאין מעט וחוצרין למקוה לא מקרי זחילה ע"ש. פשוט דהיינו דוקא כשהמים היולאין חוצרין למקוה מאליהם מיד אחר שפסק כח הדוחף שעל ידו ילאו לחוך כמבואר בתשו' ריב"ש (סי' רל"ב) שממנו מקור להלכה זו. לא כן צדדון הפילטע'ר שלפניו שהמים היולאים מן המקוה אל הפילטע'ר הינם חוזרים משם מעתהם רק אחר שינוקו המים שם הם מוחזרים אל המקוה ע"י כח השמלי דוחף, וכיון שכן אין החזרה זו מולאחם מידו פסול זוחלין ונחשבו זוחלין צעת יולאחם לחוך, והטבילה פסולה באותה שעה.

3) אדרבה עפ"י הדברים שכתבתי פשוט לעני' כי ע"י החזרת המים להמקוה יש חשש זוחלין נוסף על פסול זוחלין שצעת יולאחם המים, והוא עפ"י המבואר צטס' דברי חיים (הל' מקואות סעי' ה'), דגם צוחל לחוך הצור או המערה ואינו יולא לחוך מהמערה והצור נקרא זוחל צצעת זחילתו לחוך ע"כ ע"ש. ועיי' לחם ושמלה (לחם סקע"ז) צטס סי' מי השילוח שדעתו להחיר זחילה לחוך במקוה, ומי' סיים שם צסוגרייט, כי נראה דהר"א חקאן לא ס"ל הכי ע"ש. ועיי' דרכי השובה (סי' ר"א סק"ג). ועיי' שו"ת חזון נחום (סי' ס"ט) שמאריך צצירור דעת רבינו הד"ה ולצסוף (שם אות י') מקיים ומחזק דברי מן הד"ה ז"ל.

במצא כשהמים יולאים מן המקוה אל הפילטע'ר הרי הם נחשבים זוחלין לכוי"ע, וכאשר הם מוחזרים מן הפילטע'ר

היא צאה ממעיין אין לחוש לזחילתה (צ"י צ"ש מהרי"ק שורש קנ"ו) ואין יציאת המים קרוי זוחלין חלל כשאין חוזרין למקוה (רטו) *אבל כשיוצאין מעט וחוזרין שם לא מקרי זחילה (ריצ"ש סימן

ביאורים

לא ישאר מ"ם דמקרי זוחל. והנה חלק מהפוסקים לא למדו בדרך הטור, דהתשב"ץ כתב (ח"א סימן ז) דלדעת הרא"ש אם היתה ניכרת זחילתו אפילו לא ישארו במקוה מ"ם כשתפסק זחילתו לא מיפסיל בהאי. וכן דעת האגור (אלף ת) דהרא"ש הכשיר אף בלא ישאר בו מ"ם, וכן דעת הצמח צדק (יו"ד סימן קסד אות א) והמקוה ישראל (בביאור הרא"ש סימן יא אות ז), ולהלכה פסק השו"ע כטור דאם לא ישאר מ"ם מקרי זחילה ופוסל, ואף האגור שכתב דלרא"ש שרי באין מ"ם מ"מ להלכה לא רצה להקל נגד הטור. ועיין בפנים (ס"ק ריב) שהבאנו דנחלקו הפוסקים לדעת השו"ע שפסק כטור דאם יש בו מ"ם כשר האם אפשר לטבול במים הזוחלים למעלה או שצריך להרכין ראשו מתחת הסדק, וכל המעיין בדברי הרא"ש יבין ממשמעות דבריו שהתיר לטבול אף במים הזוחלין למעלה, ואף שם"ס טובל במים זוחלים שהתורה אסרה בהם טבילה מ"מ אפשר"ל דעיקר קפידת התורה שאדם יטבול בעיקר מקוה (דהיינו מ"ם) שאינו זוחל ותו לא אכפת לן אם המים למעלה זוחלין. מיהו חלק מן האחרונים לא ניחא להו בהכי וביארו טעמים אחרים, הנה דעת השמלה בסקפ"ז דמאי דשרי לטבול בזוחלין למעלה דהואיל ויש מ"ם באשכורן גם העליונים נטהרים בהשקת, והאחרונים תמהו כבר על

שער המקוה

המקוה נחשב כזוחל ואף אם ירכין ראשו מתחת הנקב ויטבול לא מהני, דכשיש מים זוחלין במקוה גרע ומוריד שם מקוה ממנו ואינו פסול במים גרידא, ובאמת דעת רוב הפוסקים דלדיעה זו כל המקוה נפסל ולא יהני במרכין ראשו. אך מקצת מן הפוסקים (ס) דעתם דאף לשיטת הרמ"א שרי לטבול במרכין ראשו תחת הנקב, מיהו אין להקל בדבר ולכן יזהרו מאוד לכתחילה שיבדקו שלא תהיה שום זחילה במקוה אף למעלה ממ"ס. ועפ"ז כתבו הפוסקים דכשבונים את בור המקוה יבנוהו גדול יותר משיעור המים שצריך להיות בו, בענין שכשיכנס אדם לתוכו לטבול לא ישפכו מן המים חוצה ולא כלום שאף אם יהיה בתוכו אלף סאין לא מהני אם יצאו החוצה בשעת טבילה לדעת הרמ"א כאן, וי"א דאף לדעת השו"ע יש מקום לחוש אם טובל במים הזוחלים עצמן כמשנ"ל לעיל (ס"ק ריב): (רטו) אבל כשיוצאין מעט וחוזרין שם לא מקרי זחילה. דכיון (ו) שבאו ע"י תשמישי המקוה היינו רביתיהו והוי בכלל כל המעורב למקוה כמקוה כדלקמן סעיף נח, דא"צ חיבור כשפה"נ מה"ט, ה"נ חשיב חיבור אף בזוחלין, דלא מקרי

דבריו מה שייד לומר דהשקה תהני למים זוחלים הרי פסולם עליהם. ובחיבור לטהרה (כלל ב סעיף מא) רוצה לבאר דתהני טבילה בזוחלין למעלה עפ"י דברי הריב"ש דס"ל דכל עיקר פסול זוחלין הוא משום דקטפרס אינו חיבור, כלומר כשהם זוחלין אין מ"ם במקום אחד (ומה"ט לא פסלה תורה זחילה במעיין כיון דבמעין א"צ מ"ם), וכל זה שייד דוקא כשהמ"ם זוחלין אך אם המ"ם קוין וקיימי ורק המים על גביהם זוחלין אין בזה פסול זוחלין, וכעין זה כתב גם בביאור הגר"א כאן אות צא. ובצמח צדק מבאר טעם נוסף דמהני טבילה בזוחלין למעלה, משום דזוחלין אלו אינן דאורייתא דלא דמו כלל לזחילה דמעין כמ"ש הרא"ש ורק מדרבנן חשיבי זוחלין, ע"כ כשיש במקוה מ"ם שאינן זוחלין מכשרינן. (וטעם זה א"ש לשיטת הצ"צ דחולק על הטור בהבנת הרא"ש וס"ל דהואיל ובעינן זחילה דומיא דמעין צריך שכל המקוה כולו יזחל זחילה ממשית ולא דרך סדק בעלמא ומש"ה כותב דזו רק זחילה דרבנן). אך חלק מן הפוסקים והם מהרי"ק (בשורש קנו) והחזו"א (קמא ס' ו סק"ז ותנינא ס' ח סק"ד) כתבו דלרא"ש לא מכשירין לטבול אלא במרכין ראשו: * אבל כשיוצאין מעט וחוזרין שם לא מקרי זחילה. עיין מה שכתבנו בפנים (ס"ק רטו) אודות הנחת פילטר תוך המקוה והוא מכשיר שנועד לניקוי מי המקוה. ואופן פעולתו הוא שהמים אשר במקוה נשאבים ע"י צינור המונח בתחתית המקוה ומועברים אליו ובתוכו יש מסננות ופחמים וע"כ מתנקים המים מזוהמתן ויוצאים בחזרה אל המקוה. ונבוא כאן לבאר את כל צדדי הדין בע"ה ונבארם אחת אל אחת. ויש כמה סוגי פילטרים שבאופן פעולתם יש נפ"מ לדינא, ותחילה

שער הצינור

(ה) הגרש"ק צ"ח קנאת סופרים (בהשמטות למיזורו שירי טהרה ס' מה): (ו) חזו"א מקואות תנינא ס' ד

שער המקוה

זוחלין אלא תורת נוטפין עליהן כמו עיקר המקוה כיון שמחוברים אליו וזוים אנה ואנה. ועפ"י ד הרמ"א כאן דלא הוי זוחלין כשחוזרין למקוה, יש (ז) מי שכתב אודות שימוש ב'פילטר' במקוה (הוא כלי הפועל ע"י כח חשמלי שתפקידו לשאוב את המים דרך צינור המונח בקרקעית המקוה לתוך גוף הפילטר והמים מתנקים מזוהמתן ע"י שעוברים ומסתננים דרך מסננות, אבנים, חצץ ופחמים, וחוזרים זכים דרך צינור אחר אל המקוה), שהדבר מותר, שהרי המים יוצאים מהמקוה וחוזרין אליו כדשרינן הכא. ויש (ח) מי שדחה דבריו, דדוקא כשהמים יוצאין וחוזרין מאלוהן הוא דשרינן דהוי רביתייהו, משא"כ כשיוצאין וחוזרין ע"י כח חשמלי לא הוי רביתייהו בהכי וחשיבי זוחלין. ועיין בביאורים (ד"ה אבל) מה שהארכנו לבאר את צדדי הדין, מה החששות ומה העצות, ואימתי יש לסמוך על זה. ודע דכל זה בסוגי הפילטרים הישנים, אבל עכשיו פיתחו פילטר חדש, שכולו נתון תוך בור הטבילה ולא מוציא המים החוצה, וגם אין בו שום בית קיבול. ומעיקר הדין אין חשש בזה, עיין מש"כ בזה לקמן בקונטרס בנין המקואות סי' ז ומסקנת ההלכה שם (או' ח), ולקמן בקובץ אוצר המקוה פרק ט (סעי' יב - טו). הטבילה ולא מוציא המים החוצה, וגם אין בו שום בית קיבול. ומעיקר הדין אין חשש בזה, עיין מש"כ בזה לקמן בקונטרס בנין המקואות סי' ז ומסקנת ההלכה שם (או' ח), ולקמן בקובץ אוצר המקוה פרק ט (סעי' יב - טו):

ביאורים

נבאר דינו של הפילטר הפשוט שהמים נשאבים אל הצינור המונח בתחתית המקוה ועוברים אליו ומתנקים ואח"כ נכנסים ממנו ישר לתוך המקוה. החשש הראשון שיש כאן, הוא ענין זחילת המים לתוך הפילטר, ובאגרות משה (יו"ד ח"א סי' קי) צידד להתיר עפ"י דברי הרמ"א כאן כמשנ"ת הואיל והמים יוצאין וחוזרין אל המקוה לא מקרי זחילה, ובשו"ת בצל החכמה (ח"ד סי' צח) דחה ראיתו דכל מה שהתיר הרמ"א כאן היינו דוקא ביוצאין וחוזרין מאלוהן ומטעמא דהוי רביתייהו דמיא בהכי, אבל כשהן חוזרין מכח חשמלי בוראי דחשיבי זוחלין. וכן נקטו הרבה מן האחרונים דכניסת המים מתוך המקוה לפילטר חשיבא זחילה, אכן לחשש זה יש תקנה והוא כיבוי הפילטר בשעה שהנשים מובלות. אלא דיש חששות נוספים דלא יהני בהו מה שהפילטר כבוי באותה שעה. דמלבד חשש זחילה איכא חשש שאובין שהרי בפילטר יש בית קיבול שכל המים הנכנסים אליו נעשים שאובין בכך ואע"פ שאח"כ נכנסים ונורעים תוך מקוה כשר של מ"ס, מ"מ לדעת הראב"ד יש בזה פסול של נתן סאה ונטל סאה דלא מכשרינן ברובו, ואף שהשו"ע הקל בזה כדעת שאר הראשונים דבכה"ג כשר עד עולם ומדין זריעה כמו שפסק בסעיף כד, מ"מ כבר הביא הש"ך שם (בס"ק ס"ג) דלכתחילה ראוי לחוש לשיטת הראב"ד, ולחשש זה לא יועיל כבוי הפילטר בשעת הטבילה. עוד כותב באג"מ (יו"ד ח"א סי' קי) דכאן יש חשש אף לדעת הרמב"ם, דאע"ג דמדברי הב"י יוצא שהרמב"ם לא חשש אלא מפני מראית העין בנ"ס ונ"ס וזה דוקא בידים אבל לא בזריעה רגילה, מ"מ כאן בפעולת הפילטר שהוא "נוטל" את המים מן המקוה ומחזירן הוי כנ"ס ונ"ס

בידים ופסול לרמב"ם. ומטעם זה דהמים נחשבים כשאובין יש חשש נוסף, דהואיל וצינור הפילטר המושך מים מן המקוה מונח בקרקעיתו ושואב את המים וכל המקוה נחשב זוחל שוב לא תועיל זריעת המים הבאים מן הפילטר לתוך המקוה דהוי זריעה בזוחלין ולזה ג"כ לא יועיל כיבוי הפילטר. עוד עורר בזה הגרצ"פ בספרו שו"ת הר צבי (יו"ד סי' קעז) דיש כאן חשש הוייתו ע"י אדם כיון שע"י לחיצת הכפתור להפעלת הפילטר נגרם שהמים יוצאים מן המקוה ונכנסים חזרה מכח פעולת אדם, ולא יהני מה שנורעים תוך המקוה כיון דהוי זריעה בזוחלין. וכל חששות אלו שייכים דוקא בפילטר המוציא את המים ישר למקוה וכמשנ"ת, אבל יש מקומות שלמנוע חששות אלו תקנו שהמים היוצאים מהפילטר לא יחזרו מיד אל המקוה אלא יעברו לבור הזריעה ויוכשרו שם בזריעה ומשם יצאו למקוה דרך נקב אוצר הזריעה, ובזה כבר אין את החשש של נ"ס ונ"ס שהרי תמיד ממלאים מי העיר לאוצר הזריעה ובאים משם למקוה ומה שעושים לתקן מחשש נ"ס ונ"ס (כמו שנתבאר לעיל בשער המקוה סעיף כ"ד ס"ק קיא) יועיל גם כאן, וכן מה שעורר הגרצ"פ על חשש הוייתו ע"י אדם אין כאן חשש, דכל זה שייך דוקא בבאים מכח ראשון מהפילטר אך בבאים דרך מקום אחר שפסק כחו הראשון תו ליכא הוייתו בידי אדם. אלא דבזה עדיין יש את החשש הראשון והוא שהמים שבמקוה זוחלים בשעת פעולת הפילטר וכל המקוה נחשב זוחל וכמשנ"ת, וכן לא יהני ביאת המים מן אוצר הזריעה באותה שעה דהוי בזריעה בזוחלין, ולזה יש

שער הצינור

סק"ב: (ז) אגרות משה יו"ד ח"א סי' קי: (ח) שו"ת צלל החכמה ח"ד סי' נח: